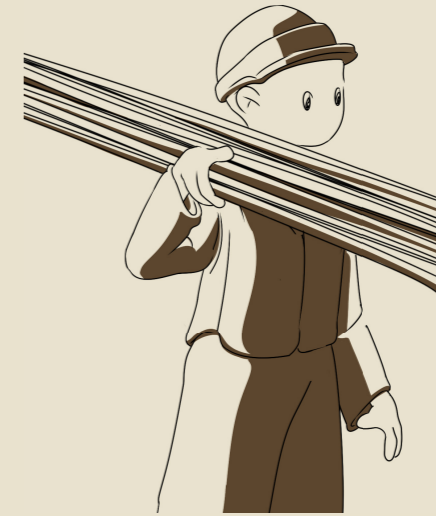
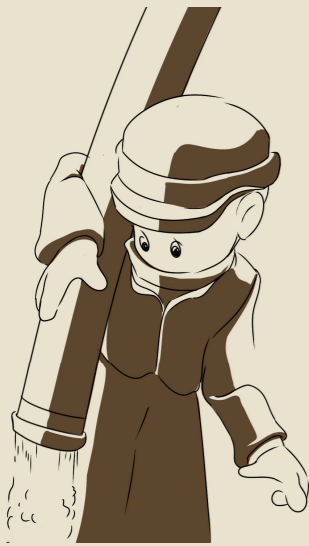

SÅRBARE ARBEIDSINNVANDRERES SITUASJON I NORGE

FORORD

Denne masteroppgaven representerer siste del av mastergraden vår ved NTNU i Trondheim. Det har vært fem år som både har vært lærerike og spennende. Vi har fått muligheten til å utfordre oss, knyttet bånd og nettverk med forelesere og medstudenter, og hatt gode diskusjoner.

De to siste årene har vært preget av pandemi, der vi har fått erfare digitale forelesninger og møter. Dette har vært utfordrende til tider, men vi er takknemlige for at Institutt for design har hatt engasjerte forelesere og spennende emner gjennom denne perioden.

Vi har fått mulighet til å skrive denne oppgaven i tilknytning til forskningsprosjektet ACCEPT (?), som har gjort oppgaven svært inspirerende og dagsaktuell å arbeide med. Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder, Brita Fladvad Nielsen, for god oppfølging, grundige tilbakemeldinger og spennende diskusjoner gjennom semesteret. Vi ønsker også å takke Adrian Paulsen for å ta seg tid i en hektisk hverdag til å hjelpe oss. Videre ønsker vi også å takke informanter som tok seg tid til å dele egne erfaringer og meninger om emnet.

Vi ønsker å takke familie, venner og kjærester som har korrekturest, støttet og heiet oss frem i løpet av disse fem årene.

Two handwritten signatures in dark brown ink, positioned above a horizontal line. The signatures are stylized and cursive.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1 INNLEDNING	12
1.1 PROSJEKTBEKRIVELSE	14
1.2 OPPGAVENS MÅL	14
1.3 OPPGAVENS ART OG OPPBYGNING	15
1.4 OPPGAVENS BIDRAG OG AVGRENSNING	15
2 BAKGRUNN	18
2.1 HISTORIE	18
2.2 ARBEIDSINNVANDRERE SOM SÅRBAR GRUPPE	19
2.3 UTFORDRINGER ARBEIDSINNVANDRERE MØTER PÅ I ARBEIDSLIVET	20
2.4 BETYDNINGEN AV GODE BOFORHOLD	21
2.5 BOFORHOLD SOM SOSIAL DUMPING	22
2.6 BOFORHOLD OG SOSIAL DUMPING	23
2.7 BOFORHOLD OG SÅRBARHET SOM EN SYSTEMUTFORDRING	24
2.8 DESIGNERENS ROLLE I Å LØSE KOMPLEKSE UTFORDRINGER	25
3 METODOLOGI	26
3.1 FORSKNINGSDESIGN	28
3.2 UTVALG AV INTERVJUOBJEKTER	33
3.3 DATAINNSAMLING	34
3.3 ANALYSE	42
3.4 OPPGAVENS TROVERDIGHET	44
3.5 ETISKE HENSYN	45
4 RESULTAT	46
4.1 GIGAMAPET OG DET HELHETLIGE SYSTEMET	48
4.2 FUNN	50
5 DISKUSJON	80
5.1 EMPIRISKE BIDRAG	82
5.2 METODOLOGISKE BIDRAG	86
5.3 ETISKE BIDRAG	90
6 KONKLUSJON	92
6.1 VEIEN VIDERE	95
REFERANSER	96
VEDLEGG	102

ABSTRACT

Migrant workers in Norway are exposed to unworthy living conditions as a result of high demand for cheap labor. Increased wages and opportunities in the rest of Europe has resulted in the increased importance of good living conditions, for Norway to remain an attractive destination for migrant workers. However, there is little research on the importance of good living conditions, and what makes some migrant workers particularly vulnerable to unworthy living conditions.

If one simply approaches unworthy living conditions as "the place where the working immigrant lives", one may end up ignoring the fact that unworthy living conditions can be a symptom of issues that exist in other parts of the system. Through system-oriented design, this thesis contributes to the empirical data regarding what makes migrant workers particularly vulnerable to exploitation and unworthy living conditions. The findings are presented in a gigamap, to lay the foundation for a common understanding between the complex array of stakeholder working to improve migrants workers situation in Norway.

OPPSUMMERING

Flere arbeidsinnvandrere i Norge utsettes for uverdige boforhold som følge av stor etterspørsel etter billig arbeidskraft. Som følge av økende lønninger og muligheter i resten av Europa har gode boforhold blir desto mer avgjørende for at Norge skal forbli et attraktivt mål for arbeidsinnvandrere. Det finnes likevel lite forskning på hva betydningen av gode boforhold, og hva som gjør enkelte arbeidsinnvandrere spesielt utsatte for uverdige boforhold.

Hvis en kun tilnærmer seg uverdige boforhold som “stedet arbeidsinnvandreren bor”, kan man ende opp med å overse at uverdige boforhold kan være et symptom på utfordringer som befinner seg i andre deler av systemet. Gjennom systemorientert design bidrar denne oppgaven til empirien rundt hva som gjør arbeidsinnvandrere spesielt sårbare for utnyttelse og uverdige boforhold. Funnene presenteres i et gigamap, for å legge grunnlaget for felles forståelse mellom det komplekse aktørbildet som omfavner arbeidsinnvandrere.

1 INNLEDNING

1 INNLEDNING

Mens Økokrim anser sosial dumping som et av de største problemene innen miljø- og økonomisk kriminalitet (Gulliksen et al., 2014), har myndighetenes tiltak i hovedsak rettet seg mot arbeidsplassen (Lynnebakke et al., 2012). Forskningsprosjektet “Adequate housing: Co-creating policies and practices with transmigrant workers (ACCEPT)” har planlagt oppstart høsten 2022, og har som mål å adressere mangelen på inkluderende boligpolitikk rettet mot arbeidsinnvandrere. Lite er kjent om hvordan arbeidsinnvandreres boforhold i Norge påvirker ønsket deres om å returnere, eller bosette seg permanent i Norge.

Norge har lenge vært et attraktivt mål for arbeidsinnvandrere, spesielt fra EU-land i Øst-Europa (Statistisk Sentralbyrå [SSB], 2022a). Sekundærnæringer som bygg- og anlegg er blant de med flest utenlandske arbeidere som følge av stort behov og lave krav til utdanning (SSB, 2022a). Til tross for at tidligere studier fremhever gode arbeids- og boforhold som de to viktigste faktorene for at arbeidsinnvandrere skal velge å bli i Norge, forblir boforhold nedprioritert både i forskning og politikk. Samtidig blir gode boforhold et stadig viktigere tema når arbeidsinnvandrere som tidligere har arbeidet i Norge, vurderer om de skal reise tilbake til Norge (Ødegård & Andersen, 2021).

Økte lønninger og muligheter ellers i Europa har gjort det også stadig mer utfordrende å tiltrekke seg utenlandsk arbeidskraft, spesielt innenfor bygg- og anleggsbransjen (SSB, 2022a; Ødegård og Andersen, 2021). Økt konkurranse og behov for billig arbeidskraft fører samtidig til at bygg- og anleggsbransjen opplever flere useriøse aktører. Ved å gi “dumpe” arbeidsinnvandrere rettigheter og gi de dårlige bo- og arbe-

idsforhold enn nordmenn, kan useriøse aktører tilby billigere arbeidskraft, og på den måten vinne anbudsrunder.

Desperasjon som følge av høy arbeidsledighet, lave levevilkår og dårlige lønninger i hjemlandet kan også føre til at arbeidsinnvandrere har en større aksept for uverdige forhold. Samtidig som man kan se på boforhold som “stedet arbeidsinnvandreren bor”, mener vi det også er viktig å ta for seg den større helheten rundt, og hvordan boforhold påvirker, og påvirkes av, systemet det er en del av. Gjennom systemorientert design vil denne oppgaven fokusere på å kartlegge relasjoner, se forbi produktet, tjenesten, brukeren og fokusere på helheten disse elementene er en del av, for å identifisere intervensjonspunkter som kan bedre arbeidsinnvandreres boforhold. Oppgaven vil også spille på designeres rolle som brobyggere på tvers av fagsiloer og interessenter, for å skape en felles forståelse av systemet og legge til rette for å samskape nye løsninger.

1.1 PROSJEKTBEKRIVELSE

Masteroppgaven undersøker årsakene til arbeidsinnvandreres sårbarhet for utnyttelse og uverdige boforhold under opphold i Norge. Den trekker linjer mellom systemene rundt arbeidsinnvandrere, og legger grunnlaget for fremtidige løsninger. Oppgaven tar i bruk systemtenkning og systemorientert design for å tilnærme seg de sammenvevde strukturene som omgir arbeidsinnvandrere og arbeidsinnvandring.

Oppgaven er en del av forarbeidet til det overordnede forskningsprosjektet ACCEPT (Vedlegg 1), som ble sendt inn til Forskningsrådet 9. februar 2022, og som har planlagt oppstart i andre halvdel av 2022 dersom prosjektet får finansiering. Forskningsprosjektet ACCEPT vil bestå av et mangfold interessenter i Trøndelag og i Polen, med forskjellige syn og oppfatninger: kommuner, fylkeskommune, matindustri og bygg og anleggsindustrien, sivilsamfunn og rekrutteringsbyråer samt arbeidsinnvandrere selv. Masteroppgaven skal bidra til oppstarten av ACCEPT, ved å skape en felles forståelse av utfordringene, aktørbildet og situasjonen i Trøndelag; samt legge til rette for innovasjon og videre arbeid for aktørene som har vært involvert i oppgaven. Forskere som leder ACCEPT har også vært involverte i workshopper og veiledning.

1.2 NØKKELOD

Arbeidsinnvandring, bygg- og anlegg, GI-GA-mapping, sosial dumping, systemtenkning, systemorientert design, sårbarhet, Øst-Europa.

1.3 OPPGAVENS MÅL

Masteroppgaven skal utforske hva som gjør arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa sårbare for uverdige boforhold med Trondheim som geografisk ramme. Oppgaven skal belyse sårbarhet som en sammensatt systemutfordring,

og presentere funnene i et gigamap (Sevaldson, 2011). Gigamappet skal fasilitere for felles forståelse mellom fremtidige partnere i ACCEPT, og legge grunnlaget for innovasjon rettet mot å bedre arbeidsinnvandreres bosituasjon.

1.4 OPPGAVENS ART OG OPPBYGNING

Masteroppgaven har en undersøkende karakter, og vi har tilnærmet oss oppgaven gjennom systemtenkning og systemorientert design. Dette er en metodologisk tilnærming som er designet for å hjelpe designere med å håndtere komplekse og uregjerlige utfordringer, ved flytte fokuset fra enkeltelementer til relasjonene mellom dem, og helheten generelt. Det gir oss muligheten til å utforske hvordan uverdige boforhold er knyttet sammen med systemene rundt, for enklere å forstå sammenhenger og årsaker. Vi lener oss tungt på arbeidene til Sevaldson (2011; 2013; 2018; 2019) som står sentralt i arbeidet med systemorientert design.

Vi har benyttet oss av kvalitativ forskningsmetode for innsamling av data, gjennom semistrukturerte dybdeintervjuer. Det er gjennomført intervjuer med arbeidsinnvandrere samt relevante aktører fra systemet rundt, for å få inngående forståelse av de forskjellige systemene som påvirker arbeidsinnvandrere.

Etter dette innledende kapitlet følger kapittel 2, som tar for seg bakgrunnen for oppgaven, tidligere forskning og redegjør for teoretiske begreper. Kapittel 3 beskriver vår metodologiske tilnærming, mens kapittel 4 resultatet. Kapittel 5 diskuterer oppgavens empiriske bidrag, dens metodiske bidrag samt etiske refleksjoner. Oppgaven rundes av med konklusjon i kapittel 6

1.5 OPPGAVENS BIDRAG OG AVGRENSNINGER

Masteroppgaven bidrar med innsikt i de komplekse systemene som omfavner arbeidsinnvandreres sårbarhet og potensielle innovasjonspunkter i disse systemene. Det er vanskelig å diskutere systemer kun med ord, begrenset til å komme lineært et etter et. Resultatene vil derfor presenteres som et gigamap, som vil bidra med å visualisere en helhet som det verbale språket alene ikke kan gi. Gigamappet vil tas videre av ACCEPT for å skape en felles forståelse mellom aktører, og som et utgangspunkt for innovative løsninger som kan bedre arbeidsinnvandreres boforhold.

Oppgaven begrenser seg til arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa, som utgjør majoriteten av arbeidsinnvandrere i Norge. Vi har også valgt å fokusere på de som arbeider innen bygg- og anleggsbransjen, da dette er en av bransjene med størst andel arbeidsinnvandrere i Norge (SSB, 2021a). Når vi referer til arbeidsinnvandrere videre i oppgaven, er det denne gruppen vi referer til. Referanser til arbeidsinnvandrere generelt eller andre undergrupper vil gjøres eksplisitt der det er hensiktsmessig.

2 BAKGRUNN

Kapittel 2 vil ta for seg (2.1) utviklingen av arbeidsinnvandring til Norge fra land innenfor det europeiske økonomiske samarbeidsområde, EØS, siden utvidelsen av den Europeiske Unionen, EU, i 2004. Deretter (2.2) vil vi ta for oss arbeidsinnvandrere som sårbar gruppe. Kapitlet tar også for seg utfordringene de møter på i arbeidslivet (2.3) og betydningen av

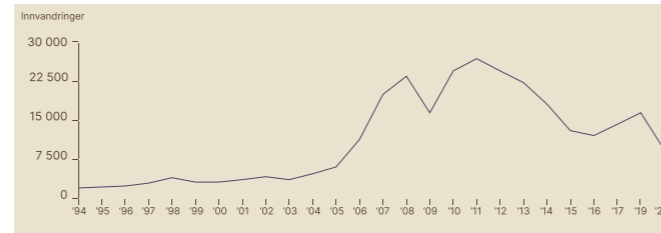
gode boforhold for at arbeidsinnvandre- re skal returnere, og bli, i Norge (2.4). Videre går vi gjennom boforhold som sosial dumping (2.5) og sammenhengen mellom sosial kapital og boforhold (2.6). Avslutningsvis ser vi på boforhold og sårbarhet som en systemutfordring (2.7) og designeres rolle i å håndtere komplekse utfordringer (2.8).

2 BAKGRUNN

2.1 HISTORIE

Arbeidsmigrasjon fra EØS-land mangler sidestykke i norsk historie. Den østlige utvidelsen av den EU i 2004 og 2007 og fri bevegelse av arbeidskraft internt i EU utløste den hittil største tilstrømningen av arbeidsinnvandrere til Norge. Legaliseringen av bemanningsbyråer i 2000 gjorde det også enklere med midlertidige ansettelser, som forsterket tilstrømningen. I årene etter utvidelsen har det kommet over 300.000 arbeidsinnvandrere til Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2021), det høyeste antallet blant de nordiske landene (Ødegård, 2012). Store lønnsforskjeller mellom vest og øst, spesielt innen sektorer med lave krav til utdanning, samt geografisk nærhet med billige reisemuligheter har vært hovedgrunnene til at Norges attraktivitet. Siden utvidelsen har arbeidere fra Polen og Litauen blitt de to klart største grupperingene av arbeidsinnvandrere i Norge (SSB, 2022b).

En aldrende befolkning, synkende arbeidsstyrke og høy aktivitet i sekundærnæringer som byggebransjen bidro til at arbeidsinnvandrerne på 2010-tallet ble tatt imot som et sårt tiltrengt bidrag til yrkesbefolkningen i Norge. Samtidig har det gjort Norge avhengig av utenlandsk arbeidskraft. Utenlandsk arbeidskraft har siden 2007 stått for tilnærmet 100% av økningen av sysselsatte i Norge (SSB, 2022a), og utgjør i dag en tredjedel av ansatte innen bygg- og anleggsbransjen (Berge et al., 2022; Byggenæringens Landsforening, 2019).

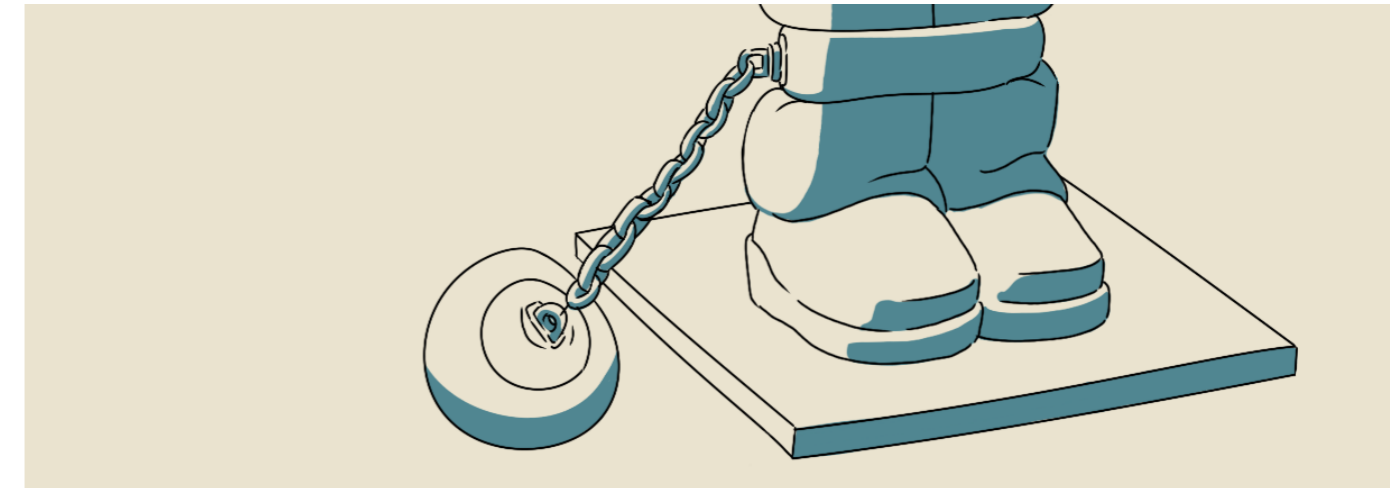
Figur 1. Utvikling av arbeidsinnvandring i Norge (SSB, 2021)

Samtidig har økende lønninger og muligheter ellers i Europa og økt fokus på tilbakeflytting i Øst-Europa kraftig redusert arbeidsinnvandring til Norge siden toppåret 2011. Arbeids- og velferdsforvaltningen, NAV, forventer en økende mangel på arbeidskraft i Norge frem mot 2035 (2021), som vil føre til et økt behov for utenlandsk arbeidskraft i tiden fremover. For å kunne møte dette behovet vil det være essensielt at Norge forblir et attraktivt land å jobbe i, spesielt i møte med økt konkurranse fra resten av Europa om å beholde og tiltrekke seg arbeidsinnvandrere.

2.2 ARBEIDSINNVANDRERE SOM SÅRBAR GRUPPE

For at Norge skal forbli et attraktivt land for arbeidsinnvandrere fra EØS, er det viktig at Norge er et godt land å bo og arbeide i (Ødegård & Andersen, 2021). Samtidig opplever arbeidsinnvandrere som regel en lavere sosioøkonomisk integrering enn innbyggere i det landet de kommer til (Fasani & Mazza, 2020). Mange ansettes på midlertidige kontrakter som i flere tilfeller er dårligere enn normalen i det respektive yrket (Fasani & Mazza, 2020).

Tilgangen til velferdsstjenester er avhengig av oppholdsstatusen deres, noe som kan begrense tilgangen sammenlignet med nasjonens innbyggere. Arbeidsinnvandrere har også høyere sannsynlighet for å miste jobben i nedgangstider og høyere sannsynlighet for å miste jobben generelt (Dustmann et al., 2010). Usikre tilværelser, lite eller ingen sparepenger og mangel på sosialt nettverk gjør at arbeidsinnvandrere er spesielt sårbare for utnyttelse og marginalisering.

Arbeidsinnvandrere kan kalles for “sårbare brukere”, i kraft av den prekære situasjonen mange av dem befinner seg i og rettigheter som blir vanskeligere for dem, å tilegne seg enn for andre (Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningscenter, 2021). Sårbarhet er et uttrykk for evnen til å motstå uønskede hendelser samt å tåle hendelsen når den først inntreffer (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2014). Mangel på kunnskap om det norske systemet, manglende språkferdigheter i norsk, kort oppholdstid og manglende faglige kvalifikasjoner trekkes frem som viktige faktorer som bidrar til økt sårbarhet for utnyttelse (NTAES, 2021). Lav levestandard og høy ledighet i hjemlandet kan

i tillegg føre til desperasjon og større aksept for dårligere vilkår (NTAES, 2021).

Det er viktig å nevne at vi omtaler arbeidsinnvandrere som “sårbare” i mangel på et bedre ord. Dette gjør vi for å beskrive situasjonen de står i til de som ikke befinner seg i samme situasjon. Arbeidsinnvandrere er sårbare på et systemnivå. På individnivå er de på mange måter sterkere enn andre. De står ofte imot marginalisering, og må kjempe for rettigheter som majoriteten tar for gitt. “Sårbar” beskriver situasjonen de står i, og ikke individene som står i den.

2.3 UTFORDRINGER ARBEIDSINNVANDRERE MØTER PÅ I ARBEIDSLIVET

Sekundærnæringen, som industri, utvinning og bygg- og anlegg, har vært spesielt attraktiv for arbeidsinnvandrere som følge av lave krav til utdanning, høye lønnsforskjeller mellom øst og vest, og et enormt behov for arbeidskraft. I 2016 utgjorde arbeidsinnvandrere sysselsatt i disse bransjene over 90 % av alle sysselsatte arbeidsinnvandrere i Norge. Det har vært spesielt stor tilstrømning innen bygg- og anleggsbransjen, hvor arbeidsinnvandrere utgjør 30 % av de sysselsatte (Berge et al., 2022). Arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa utgjorde i 2021 70 % av alle sysselsatte arbeidsinnvandrere, og er sterkt representert innenfor bygg- og anleggsbransjen (SSB, 2021a; Ødegård & Andersen, 2021).

Som en konkurranseutsatt bransje med høy etterspørsel etter billig arbeidskraft opplever byggebransjen å bli mer utsatt for useriøsitet (A-krim senteret i Oslo, 2021; Eggen & Gyene, 2020) enn andre bransjer, og anses som en av flere næringer som er spesielt utsatt for sosial dumping, se punkt 2.5 (Eggen & Gyene, 2020). Utnyttelse av arbeidsinnvandrere trekkes frem som en av de vanligste formene for arbeidslivskriminalitet (NTAES, 2019), og byggebransjens høye andel utenlandske arbeidere, som i mange tilfeller er sårbare, skaper en situasjon kriminelle aktører utnytter. Utnyttelsen av arbeidsinnvandrere gir de kriminelle aktørene et konkurransefortrinn slik at de kan utkonkurrere seriøse aktører på bekostning av enkeltindividet og bransjen som helhet.

Utnyttelsene som oppstår i slike situasjoner inkluderer blant annet farlig arbeid, uforutsigbare

arbeidsforhold og uverdige boforhold (A-krim senteret i Oslo, 2019). I en nyere kartlegging av helseproblemer og skader i byggebransjen er arbeidsinnvandrere tydelig representert (Arbeidstilsynet, 2018). En høy andel arbeidsinnvandrere melder at de jobber i utsatte omgivelser, utfører tunge løft og stående arbeid med få eller ingen pauser. Videre blir det selvrapportert om fire ganger så mange arbeidsskader for innvandrere enn for nordmenn (Arbeidstilsynet, 2018).

Arbeidsinnvandrere i byggebransjen opplever også uverdige boforhold. Arbeidstilsynets innkvarteringstilsyn har avdekket boforhold der arbeidsinnvandrere har levd uten vann, toalett og/eller dusj i overfylte eneboliger. Det er tilfeller der arbeidere har sovet i kjellere, på arbeidsplassen eller andre bygg som ikke er godkjent som bolig (A-krim senteret i Oslo, 2019), og i 2008 døde 7 polske bygningsarbeidere som følge av uverdige boforhold (Fri Fagbevegelse, 2018). Arbeidstilsynet kan kun føre tilsyn på arbeidsplasser og i boliger disponert av arbeidsgiver. Dersom arbeidsinnvandrere bor i boliger uten direkte tilknytning til en oppdragsgiver faller det utenfor alle reguleringer knyttet til arbeidstilsynet og arbeidsinnvandring, og avdekkelsen av uverdige boforhold er overlatt til tilfeldighetene. Tidligere studier viser til at gode bo- og arbeidsforhold er de to viktigste faktorene for at arbeidsinnvandrere skal bli i Norge (Ødegård & Andersen, 2021). Til tross for dette har den akademiske og politiske oppmerksomheten rundt arbeidsinnvandrernes boligforhold vært relativt begrenset (Lynnebakke et al., 2012).

2.4 BETYDNINGEN AV GODE BOFORHOLD

Manglende forskning og satsing på arbeidsinnvandreres boforhold kan forklares med at norske myndigheter lenge har ansett arbeidsinnvandring som mer midlertidig enn andre former for innvandring (Lynnebakke et al., 2012). Dette tydeliggjøres blant annet av at arbeidsinnvandrere ikke ble omfattet av introduksjonsloven i 2003, og heller ikke den nye loven om integrering som trådte i kraft i 2021 (Integreringsloven, 2020). Arbeidsinnvandrere fra EØS-områdene er forventet å stå på egne ben uten språkoppplæring eller andre offentlige tiltak (Ødegård & Andersen, 2021). Oppfatningen om arbeidsinnvandreres midlertidige karakter, står i kontrast til at 67% av innvandrere som kom til Norge mellom 2005 og 2009 fortsatt bodde i Norge ved utgangen av 2015 (Østby, 2016).

Norges tilnærming er ikke unik og arbeidsinnvandring internt i EU har lenge blitt ansett som "flytende" (Bygnes & Erdal, 2016). Samtidig viser forskning at arbeidsinnvandrere ofte har et større ønske om å leve et normalt og stabilt liv, med en trend som beveger seg mot mer langsiktig bosettelse (Bygnes & Erdal, 2016), hvor akseptable boforhold står høyt på listen over viktig faktor for å slå seg ned.

En rapport fra de Forente Nasjoner, FN, (2010) argumenterer for at de største utfordringene for at innvandrere skal oppnå akseptable boforhold, er følgende:

- den prekære arbeidssituasjonen til mange migranter,
- tilgang til private boliger, sosialboliger, og subsidier,
- overbefolkede husholdninger,
- dårlig hygiene
- at man bor på arbeidsplassen, og
- segregering fra samfunnet forøvrig.

Disse utfordringene viser at bolig ikke bare handler om det fysiske ved husly, men at det er en glidende overgang mellom samfunnets syn på arbeidsforhold, utenforskap, helse og velferd satt i system. Å skille ut bolig som "huset arbeidsinnvandrere befinner seg i", vil ikke kunne gi oss mulighet til å løse de sammenvevde strukturene som til sammen gir utenforskap og ulikhet. Dette oppdager vi raskt når vi studerer arbeidsinnvandreres boforhold. Men dette er ikke bare et problem sett fra innvandreres ståsted, men også fra industriens og norske byers og bygdens ståsted. Manglende fokus på integrering av arbeidsinnvandrere, gjennom blant annet manglende tilgang på akseptable boforhold, vil på sikt kunne føre til en mangel på arbeidskraft innenfor sektorer som i dag er helt avhengig av arbeidsinnvandrere for å kunne overleve.

2.5 BOFORHOLD SOM SOSIAL DUMPING

Det moderne arbeidslivet i Norge skal ivareta både arbeidsgivers og arbeidstakers rettigheter gjennom arbeidsmiljøloven og tariffavtaler. Det er likevel noen arbeidere som ikke får det de har krav på i tillegg til at de blir grovt utnyttet. Arbeidsinnvandrere som kommer fra land med et klart hierarki og dårlige arbeidsforhold aksepterer i flere tilfeller sin problematiske tilværelse i Norge. I det norske arbeidslivet omtales dette som sosial dumping. Det vil si at de rettighetene de har krav på og den medmenneskeligheten deres norske kolleger får, "dumpes" i deres tilfelle. Økokrim anser sosial dumping som en av

“Etter regjeringens vurdering er det sosial dumping av utenlandske arbeidstakere både når de utsettes for brudd på helse- miljø- og sikkerhetsregler, herunder regler om arbeidstid og krav til bostandard, og/eller når de tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenliknet med hva norske arbeidstakere normalt tjener eller som ikke er i tråd med allmenngjøringsforskrifter der slike gjelder. Sosial dumping er i tillegg uheldig for andre arbeidstakere og virksomheter i Norge, fordi det kan, fordi det kan føre til urettferdig konkurransesituasjon med urimelig press på opparbeidede rettigheter og svekket rekruttering til særlig utsatte yrker og bransjer, og fordi seriøse bedrifter kan tape oppdrag og kunder til useriøse aktører.”

Regjeringen definerer her sosial dumping som mangel på rettigheter under et arbeidsforhold, inkludert brudd på krav til bostandard. Intervensjoner og reguleringer fra myndighetenes side har likevel hovedsakelig fokusert på sosial dumping knyttet til arbeidsplassen, i form av lønn og HMS-standarder (Lynnebakke et al., 2012). Strengere straffer rettet mot utnyttaren, økt fokus i tilsynsvirksomhet og innføring av ID-kort er eksempler på tidligere tiltak fra myndighetene rettet mot arbeidsplassen. I 2009 ble det vist at tiltakene har hatt effekt (Øktner, 2011),

de mest alarmerende problemstillinger innen miljø- og økonomisk kriminalitet (Gulliksen et al., 2014).

Norges avhengighet av utenlandsk arbeidskraft i kombinasjon med fri flyt av arbeidskraft mellom EU-land gjør at det kommer mange arbeidsinnvandrere til Norge. Når en betydelig andel av disse arbeiderne møter sosial dumping i norsk arbeidsliv blir det et samfunnsproblem. Regjeringen definerer det slik i St.meld. nr. 2 (2005-2006) pkt. 3.6:

men tilsynsmyndighetene fortsetter å avdekke tilfeller der utenlandske arbeidere ble utnyttet (Øktner, 2011; Eggen & Gyene, 2020). Arbeidstakere med lav lønn, dårlig sikkerhet på jobb og lange arbeidsdager utsettes i mange tilfeller også for dårlige boforhold (Lynnebakke et al., 2012). Det kan dermed lønne seg på flere plan å rette et større fokus mot uverdige boforhold som en del av begrepet "sosial dumping".

2.6 BOFORHOLD OG SOSIAL DUMPING

Sosial kapital er et begrep som tar for seg menneskets sosiale relasjoner og nettverk og de ressursene som følger med. I denne masteroppgaven kan begrepet komme til nytte for å undersøke hvordan det sosiale aspektet henger sammen arbeidsinnvandreres sårbarhet. Blant forskere er det store variasjoner i hvilke sosiale aspekter begrepet dekker og hvordan disse henger sammen (Larring & Stjernø, 2010). I denne masteroppgaven har vi valgt å ta utgangspunkt i følgende definisjon:

“Social capital consists of the networks, norms, relationships, values and informal sanctions that shape the quantity and co-operative quality of a society’s social interactions.”
(Halpern, 2002).

Der noen definisjoner skiller mellom enkeltindivid og større grupper, dekker Aldridge et al. (2002) sin definisjon begge. Denne definisjonen skiller også mellom uformelle og formelle nettverk, og legger trykket på det uformelle aspektet. Definisjonen gir dermed et begrep som kan brukes til å forstå hvordan relasjoner mellom individer og større nettverk påvirker mennesket og samfunnet.

Halpern (2005) deler sosial kapital i tre komponenter: sosiale nettverk, normer og sanksjoner. Førstnevnte er hvem som kjenner hvem, normer beskriver "reglene" for hvordan personer skal oppføre seg og sanksjoner er positive eller

negative reaksjoner på personenes oppførelse. Videre beskriver han tre nivåer; mikro, meso og makro (Halpern, 2005). Mikronivået tar for seg relasjoner på et individuelt plan, meso tar for seg miljøer og organisasjoner, mens makro tar for seg et større samfunnsmessig perspektiv. Dette innebærer at en person kan ha lav sosial kapital på et nivå, men kompensere for det ved å ha høy sosial kapital på et annet nivå (Halpern, 2005). Avslutningsvis beskriver han tre forskjellige typer sosial kapital; bonding, bridging og linking (Halpern, 2005). Bonding handler om relasjoner med likesinnede som dermed skaper homogene lukkede grupper, bridging går på tvers av grupper av likesinnede og linking er en form for bridging som fokuserer på relasjoner mellom mennesker med ulik status.

Personer med lav sosial kapital kan ha tette bånd med venner og familie, men svært lite utover dette (Larring & Stjernø, 2010). Altså vil interaksjonen med organisasjoner eller personer utenfor sin egen krets med likesinnede være minimal. Dette vil si at innad i en gruppe med lav sosioøkonomisk status og lav sosial kapital vil det være mindre tilgang til sosiale ressurser (Larring & Stjernø, 2010). For sårbare arbeidsinnvandrere vil dette bety at lav sosial kapital og lavt økonomisk nivå preget av dårlige forhold gjør det utfordrende å bedre egen livssituasjon. Sosial kapital kan dermed skape forståelse for samspillet mellom uformelle innsatser i sosiale omgivelser og eksisterende profesjonell hjelp i samfunnet.

2.7 BOFORHOLD OG SÅRBARHET SOM EN SYSTEMUTFORDRING

Dagens samfunn er mer globalisert og sammenvevd enn noen gang. Det medfører stadig mer komplekse problemstillinger knyttet til klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Dette er en kompleksitet kjennetegnet av sammenvevde strukturer og konsekvenser på tvers av sektorer og utallige interessenter, i systemer som blir stadig større. Denne typen problemstillinger kalles ofte 'wicked problems'; 'uregjerlige problemer' (Rittel & Webber, 1973). For at det moderne

samfunnet skal være bærekraftig er vi nødt til å kunne håndtere slike komplekse systemutfordringer, og fremtidige løsninger må ta hensyn til menneskelige behov for å kunne fungere i praksis (British Design Council, 2021).

Begrepet system kan brukes på mange hendelser som foregår rundt og i oss. Et system kan defineres slik:

“A system is an interconnected set of elements that is coherently organized in a way that achieves something” (Meadows & Wright, 2008).

Ut i fra denne definisjonen må systemer bestå av tre ting; elementer, relasjoner og en funksjon. Et system har dermed elementer som er koblet sammen på forskjellige måter for å oppnå noe. Over tid vil de sammenkoblede elementene skape egne atferdsmønstre (Meadows & Wright, 2008). Relasjonene mellom enkeltelementene og selve målet er dermed viktig å forstå for å kunne endre på uønskede atferdsmønstre.

I lys av Meadows og Wrights (2008) systemtenking kan arbeidsinnvandreres uverdige boforhold være en følge av et uønsket atferdsmønster som har utviklet seg i systemet det er en del av. En isolert tilnærming til uverdige boforhold

kan gjøre at man overser muligheten for at det er et symptom på noe galt et helt annet sted i systemet. Arbeidsinnvandrere har sine økonomiske, sosiale og kulturelle forutsetninger. Mens de er i Norge blir de koblet til og en del av Norges politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle systemer. For å forstå hvilken helhet uverdige boforhold er en del av vil det lønne seg å kartlegge relasjonene mellom næringslivet, myndighetene, boligmarkedet, politiske strategier og selve arbeidsinnvandreren. Det er kun når vi evner å se på systemet som kilden til sine egne problemer og får motet til å omstrukturere systemet at de store problemene kan løses (Meadows & Wright, 2008).

2.8 DESIGNERENS ROLLE I Å LØSE KOMPLEKSE UTFORDRINGER

I denne masteroppgaven mener vi at i kampen mot disse problemstillingene kan vår metodiske kunnskap som designere rundt innovasjon, våre egenskaper knyttet til tverrfaglig arbeid samt brobygging mellom ny teknologi og brukere være nyttig. Designeres erfaringer og egenskaper gir store fordeler når det kommer til å håndtere komplekse problemer. Vi har en utdanning som legger vekt på samle innsikt, se sammenhenger og fungere som brobygger mellom tradisjonelle organisatoriske siloer. Med organisatoriske siloer mener vi en inndeling av menneskelige ressurser i siloer, hvor de ikke deler informasjon og ressurser mellom siloene, som kan medføre misforståelser og manglende

forståelse på tvers av siloene (Serrat, 2017). Vi er også lært opp til å komme opp med nye løsninger, i samarbeid med diverse interessenter. Ved å inkludere ulike relevante aktører i demokratiske prosesser gjennom informasjonsdeling, samskaping og/eller testing, rustes vi for tverrfaglig samarbeid (Sevaldson, 2011). For å nøste opp i komplekse problemstillinger er designerens evne til å skape en felles forståelse og et felles språk for å være kreative sammen et viktig bidrag (Sanders & Stappers, 2014). Kunnskapen, metodene og tankesettet vårt har dermed plassert oss i en spesiell posisjon for å bidra til å forbedre eksisterende systemer og være en sentral del i opprettelsen av nye.

3 METODOLOGI

I dette kapitlet vil vi redegjøre for metodiske og forskningsmessige valg i masteroppgaven. Vi vil først gå gjennom oppgavens forskningsdesign (3.1). Deretter vil vi se på hvordan vi har tilnærmet oss datainnsamlingen i (3.2) før vi redegjør for analysen (3.3). Avslutningsvis ser vi på oppgavens troverdighet (3.4) og våre etiske hensyn (3.5).

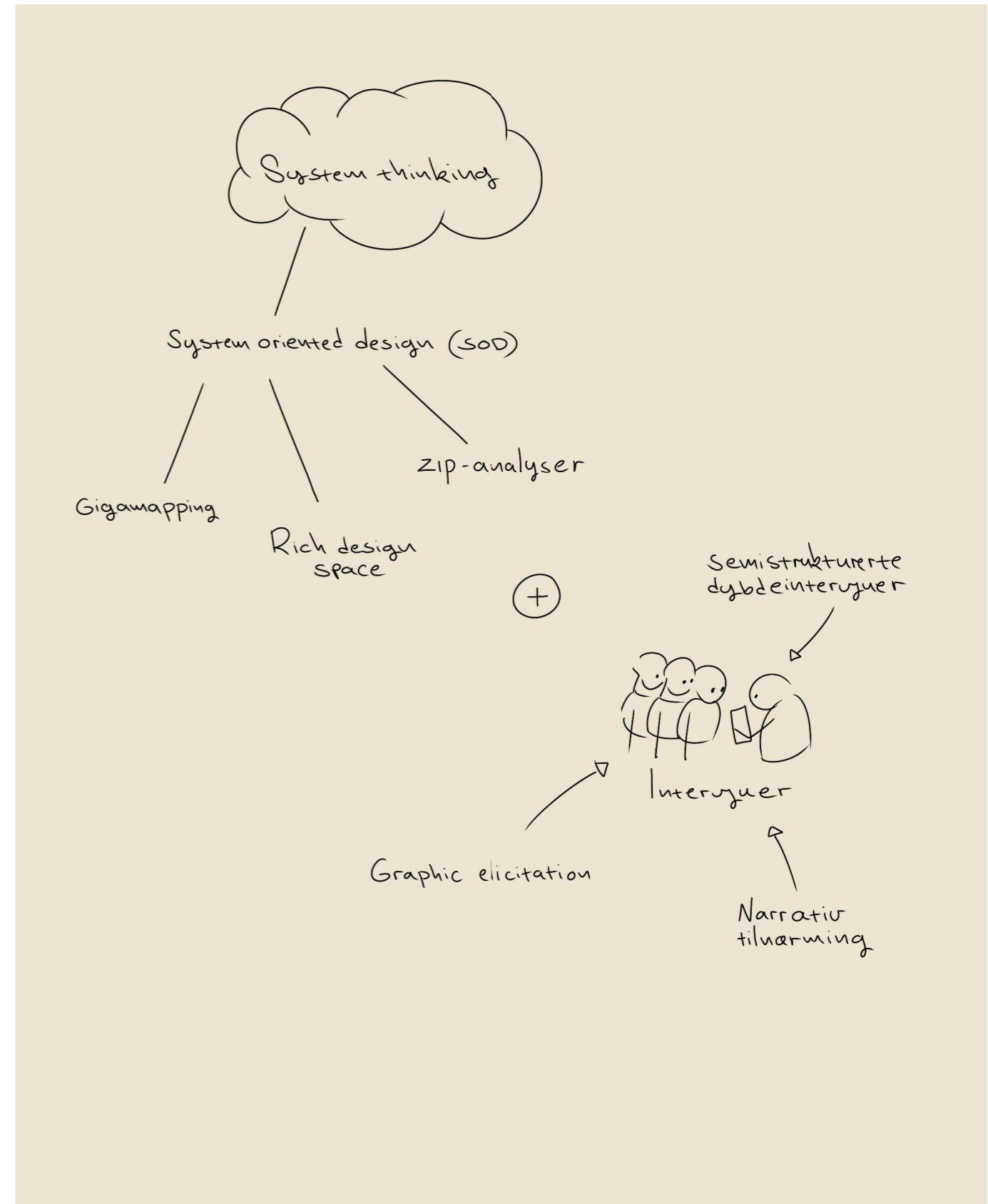
3 METODOLOGI

3.1 FORSKNINGSDESIGN

Vi har benyttet oss av kvalitativ forskningsdesign gjennom semistrukturerte dybdeintervjuer. Semistrukturerte intervjuer (Baxter et al., 2015; Benyon, 2014) gir rom for fleksibilitet og åpner for å oppklare og utforske utsagn underveis. Denne typen intervju har også fordelen av å kunne gjøre deltakeren mer avslappet, da det ofte ligner på en vanlig samtale. Dette gjør det også enklere å komme med oppfølgingsspørsmål ved behov. Deltakerne får muligheten til å be-

lyse situasjoner og egne erfaringer uten for mye føringer, samtidig som vi har en guide som hjelper oss å holde riktig fokus og sørge for at viktige temaer blir tatt opp.

Videre har vi benyttet oss av systemtenkning og systemorientert design som metodologisk tilnærming for å håndtere kompleksiteten rundt årsakene til arbeidsinnvandreres sårbarhet.

3.1.1 SYSTEMTENKNING

Systemer kan beskrives som komplekse nettverk av relasjoner i kontinuerlig endring (British Design Council, 2021). Et system består flere elementer som er sammenvevd, med en overordnet hensikt eller funksjon og finnes overalt, fra gener til organisasjoner (Meadows & Wright, 2008). Ulike type relasjoner finnes i økosystemer, miljø, samfunn, organisasjoner, tjenester (Blaasvær & Sevaldson, 2019).

Sammenvevingen av elementene i et system, og funksjonen de oppnår, medfører at systemer fort kan bli komplekse og sammensatte. Det er ofte enklere å se elementene i et system enn alle måtene de henger sammen og påvirker hverandre. Systemtenking er et av få rammeverk som håndterer kompleksiteten som eksisterer i disse systemene (Sevaldson, 2011; 2013). Det handler om å bevege seg forbi det individuelle elementet ved å inkludere relasjonene det har til de andre elementene, hvordan de påvirkes og hvordan systemene rundt vil endre seg over tid (British Design Council, 2019).

“Systems thinking is “contextual”, which is the opposite of analytical thinking. Analysis means taking something apart in order to understand it; systems thinking means putting it into the context of a larger whole”
(Capra, 1996, s. 30).

I en verden med globale utfordringer og teknologisk utvikling er det behov for løsninger som tar høyde for sammensatte, komplekse problemstillinger (Sevaldson, 2011). Samfunnet går stadig mer mot en tjenesteorientert hverdag hvor sammensatte aktører tilbyr en eller flere

tjenester til mange brukere (Halogen, 2020). Der man før konsentrerte seg om én enkelt bruker, blir det stadig viktigere å ta høyde for etiske, sosiale, økonomiske, politiske, teknologiske og kulturelle konsekvenser (Slavin, 2016). En løsning kan forbedre et isolert problem, men forårsake uønskede ringvirkninger et annet sted (British Design Council, 2021). Det er også mulig at problemet i ett system er et symptom på et annet problem i et nærliggende system (Sevaldson, 2013). Systemtenking er dermed et virkemiddel for å kunne håndtere superkompleksitet og opprette et overblikk i møte med stadig mer komplekse utfordringer (Sevaldson, 2011).

3.1.2 SYSTEM ORIENTERT DESIGN

Systemorientert design (SOD) er utarbeidet av og for designere for å håndtere kompleksiteten til moderne systemer (Sevaldson, 2011; Blaasvær & Sevaldson, 2019). Den baserer seg på systemtenking, og fokuserer på å forstå og skaffe oversikt over relasjoner og samhandling, samt helheten i komplekse systemer, med mål om å avdekke relevante rotårsaker for å skape et bedre grunnlag for avgjørelser og intervensjoner.

Metodikken går bort fra å se på et problem isolert, men velger heller å fokusere på helheten den er en del av (Blaasvær & Sevaldson, 2019). Ved å fokusere på hvordan deler av et system henger sammen for å forstå helheten er målet å avsløre hvor gevinstpotensialer og smertepunkter ligger (Halogen, 2016). I SOD gjøres dette ved å spille på designerens styrker som visuell tenking og visuell kommunikasjon (Sevaldson, 2011). Dette kommer til uttrykk i metodikkens mest sentrale verktøy, gigamapping.

3.1.3 GIGAMAPPING

Som det fremste verktøyet innen systemorientert design har gigamapping som mål å håndtere kompleksitet gjennom visuelle virkemidler (Blaasvær & Sevaldson, 2019). Kartlegging og visualisering av komplekse systemer gjennom gigamapping muliggjør diskusjoner rundt relasjoner og utfordringer som identifiseres i systemet. Dette gjøres gjennom å zoome inn og ut mellom makroperspektiv for å vurdere helheten og mikroperspektiv for å undersøke detaljer og konkrete deler av det overordnede systemet. Vi risikerer å designe feil løsninger hvis vi ikke forstår sammenhengen mellom mennesket, og mer overordnede systemer som økonomi, etikk, kultur, teknologi, politikk og lovgivning.

Et system består av mindre deler som er koblet sammen på forskjellige måter. I dagens komplekse systemer er disse ulike delene ofte fordelt i rapporter eller som kunnskap og erfaringer hos individer og organisasjoner. Gigamappingets rike visualisering av det eksisterende systemet skal fungere som en tilgjengeliggjøring av all denne kunnskapen for å skape overblikk og bidra til felles forståelse, diskusjoner og forslag til endring. Et gigamap består som regel av visualiseringer av delsystemene, hvordan disse interagerer med hverandre og hvordan de er avhengige av hverandre (Blaasvær & Sevaldson, 2019). Det skal ikke bare inkludere en stor mengde kunnskap, men også forskjellige måter å fremstille kunnskapen på: tankekart, storyboards, tekst, bilder (Sevaldson, 2018).

Verktøyet består av en omfattende kartleggings- og visualiseringsprosess som går på tvers av etablerte rammer og begrensninger. Alt er relevant. Når man starter prosessen med forstå et nytt system blir det nøye utforsket, og infor-

masjonen visualiseres for å systematisere og syntetisere den. Dette gjøres gjennom flere iterasjoner, og resulterer i hundrevis av elementer som i et enkelt kart, som beskriver forskjellige aspekter av systemet, med fokus på relasjonen mellom elementene (Sevaldson, 2011, 2013). Dette gjør det mulig å se hele systemet samtidig, og fortsatt ha muligheten til å zoome inn på spesifikke deler og relasjoner (Sevaldson, 2011).

Som et prosessverktøy forsøker gigamapping å inkludere relevante aktører for å skape en felles forståelse (Sevaldson, 2011). Kartleggingsprosessen fokuserer på å eksternalisere den indre kunnskapen hos deltakerne og knytte det sammen for å forstå systemene de er en del av, på nye måter. Dette gjøres ofte gjennom workshops med flere deltagere, men kan også gjøres gjennom intervjuer. Det brukes også som et kommunikativt verktøy i møte med relevante aktører for å kommunisere kompleksitet på en håndgripelig måte og dermed tilrettelegge for innovasjon.

Gigamapping er ikke kun et verktøy for å presentere et system, men et virkemiddel for å utforske det. Systemets strukturelle kompleksitet blir oversatt til visuelle representasjoner som igjen knyttes sammen for å illustrere virkeligheten. Dette kan bidra til å avdekke relasjoner og strukturer som tidligere har vært bortgjemt (Sevaldson, 2011). Forståelsen av systemet og hvordan deler av det henger sammen kan legge grunnlaget for små virkningsfulle justeringer eller avdekke potensielle ringvirkninger en ny løsning vil føre til (British Design Council, 2021).

3.1.4 RICH DESIGN SPACE

Rich Design Space er et verktøy som brukes til å håndtere store mengder data relatert til komplekse problemstillinger (Sevaldson, 2008). Dette gjøres ved å tilgjengeliggjøre datainnstilling, syntetisering og perspektiver i sosiale, digitale og fysiske rom, ofte ved å henge opp innsikten på veggene (Blaasvær & Sevaldson, 2019). Prosessen knyttet til arbeid med komplekse problemer er avhengig av å aktivisere informasjon og perspektiver kontinuerlig gjennom hele løpet. Dersom dette ikke gjøres kan det oppstå gap i utviklingsgruppens forståelse ved at innsikt går tapt (Sevaldson, 2018). Dette kan føre til uønskede følgefeil i videre kartleggings-, utviklings- og implementeringsarbeid (Sevaldson, 2008).

Vår innsiktsfase i denne masteroppgaven går innom flere forskjellige delsystemer med ulik detaljeringsgrad, med forskjellige innfallsvinkler og egnet metodikk. Rich Design Space kan være med på å motvirke at informasjonen vi opparbeider oss går tapt i pcen og notatblokkene. Rådata, syntetiseringer og perspektiver kan dermed bli tilgjengeliggjort i det fysiske rommet rundt oss ved å ha det synlig på veggene, og nærmest bo inne i sin egen innsikt. Verktøyet kan på denne måten legge til rette for at vi kan få en felles forståelse av systemet, i tillegg til å oppdatere, omstrukturere og trekke linjer innad i systemet (Blaasvær & Sevaldson, 2019).

3.1.5 GRAPHIC ELICITATION

Graphic elicitation går ut på å benytte seg av diagrammer som deltakeren under et intervju interagerer med (Crilly et al, 2006). Diagrammene kan enten bli produsert av designeren eller av deltakere (Prosser & Loxley, 2008). I dette tilfellet har det vært en samarbeidsinnsats. Gruppen vi har rettet oss mot er ikke nødvendigvis de mest språkkyndige i det norske eller engelske språket, og tematikken er til tider sensitiv og nyansert. Ved å gi deltakeren en kreativ oppgave som går forbi de språklige rammene kan refleksjon og tankegang bevege seg utenfor satte rammer og "standardsvar" (Bagnoli, 2009). I lys av sensitive temaer kan det også bidra til å oppmuntre helhetlige narrativer og overkomme stillheter (Bagnoli, 2009).

Bruk av visuell stimuli under intervjuarbeid gjør det enklere å kombinere deltakernes forklaringer av egen erfaring med "systemet" med innsikten fra gigamappingen. Dette er spesielt nyttig når man ønsker å forstå sammenhenger og relasjoner.

3.2 UTVALG AV INTERVJUOBJEKTER

Tabell over utførte intervjuer

Intervjuobjekt	Beskrivelse	Antall personer	Lengde
Arbeidsinnvandrere	Etnografisk inspirert	2	6-7 timer
	Semistrukturert	6	1-2 timer
Interesseorganisasjon	Semistrukturert	1	1-2 timer
Arbeidsinnvandrere og interesseorganisasjon	Semistrukturert	1	1-2 timer
Arbeidsinnvandrere og interesseorganisasjon	Semistrukturert	1	1-2 timer
Fagforbund	Etnografisk inspirert	1	4-5 timer
Byggenæringen	Semistrukturert	5	30-60 min
Ekspertene i systemdesign	Semistrukturert	2	1-2 timer
Forskere	Semistrukturert	4	1-2 timer
Ekspertene i domenet	Semistrukturert	2	1-2 timer
Offentlige etater	Semistrukturert	3	1-2 timer

Tabell 3.1. Intervjuobjekter til datainnstilling

Med et systemorientert fokus har vi fokusert på å sikre dybde i datainnstillingen vår. Vi har forsøkt å planlegge en prosess med rom for bred utforskning for å inkludere ulike perspektiver og nyanser i systemet. Dette har medført at innsiktsfasen har vekslet mellom detaljerte analyser av enkelte delsystemer og å få overordnet forståelse av hvordan delene henger sammen. Teoretisk forståelse av sosial kapital, migrasjon og sårbarhet som presentert innledningsvis i oppgaven, har også spilt en rolle i å forstå hvor vi trenger mer dybde for å forstå helheten og

sammenhengene.

Masteroppgaven bygger videre på et forprosjekt fra høsten 2021, hvor vi fokuserte vi på den offentlige siden av systemet. Som følge av dette masteroppgaven fokusert på å inkludere perspektivene til aktører i andre deler av systemet for å skape større dybde og sikre perspektiv i datagrunnlaget. Oppgaven fokuserer derfor på primærbrukerne i systemet: arbeidsinnvandrere, og flere sekundærgrupper: næringslivet, interesseorganisasjoner og fagforeninger.

3.3 DATAINNSAMLING

Denne masteroppgaven har som mål å belyse årsakene til hvorfor arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa er spesielt sårbare for uverdige boforhold. Den skal også bidra med å legge til rette for en felles forståelse mellom partnere og aktører involvert i forskningsprosjektet ACCEPT.

De sammenvevde strukturene, utallige interesser og interessene rundt arbeidsinnvandrere, fører til et komplekst formelt og uformelt system, slik det er beskrevet i delkapittel 2.7 Arbeidsinnvandrere som en systemutfordring: Dette gjør det utfordrende å identifisere akkurat hva problemet er og hvor det ligger. Som designere har vi tilnærmet oss det komplekse problemet gjennom systemtenking og da spesifikt metodikken systemorientert design. Metodikkens mest sentrale verktøy, gigamap, har blitt brukt i kombinasjon med en større verktøykasse som har støttet opp gigamapet og gitt oss virkemidler for å håndtere domenet.

Selve gjennomføringen av intervjuene har foregått på ulike måter, da vi i stor grad har måttet tilpasse oss intervjuobjektene med tanke på tid, sted og format. Vi har i den grad det har vært mulig hatt fysiske intervjuer, men også gjennomført intervjuer over video og telefon. En av ulempene ved ikke å gjennomføre intervjuene fysisk er at vi kan miste mye av den ikke-verbale kommunikasjonen i form av kroppsspråk (Tjora, 2021).

3.3.1 OFFENTLIGE AKTØRER

De offentlige aktørene vi kom i kontakt med jobber til daglig med problematikken som blir tatt opp i masteroppgaven vår. Vi så derfor på deres erfaringer som en hensiktsmessig inngang til prosjektperioden. Gjennom workshops og dybdeintervjuer ønsket vi å få et innblikk i hvordan aktørene jobbet sammen i møte med utfordringer relatert til arbeidsinnvandrere. Vi gjennomførte to workshops etterfulgt av 3 dybdeintervjuer med henholdsvis Politiet, Servicesenteret for Utenlandske Arbeidere og Arbeidstilsynet. Dette kommer vi nærmere inn på i avsnittene under.

Oprettelse av kontakt

Som en del av forskningsprosjektet ACCEPT hadde vi allerede opprettet kontakt med aktører som jobbet mot useriøsitet i byggebransjen. Ved hjelp fra Uropatroljen fikk vi muligheten til å nå ut til enda flere og dermed organisere workshops og bygge bekjentskaper som kunne hjelpe oss senere i prosessen.

Første workshop

Første workshop handlet om å lære mer om hvem systemet rundt arbeidsinnvandrere besto av og hvilken rolle de forskjellige aktørene hadde. Vi fordelte deltakerne i mindre grupper og plasserte hver gruppe rundt et bord med post-its, tusjer og et stort ark i midten med en tidslinje som representerte en arbeidsinnvandrers reise til Norge (bilde 3.1).

Vi stilte spørsmål i plenum om deres roller, utfordringer og oppfatninger av arbeidsinnvandreres utfordringer. Med faste tidsfrister skrev deltakerne svarene sine på post-its som de flyttet rundt på tidslinjen for å synliggjøre hvor

i arbeidsinnvandrernes reise de ble involvert (bilde 3.1). Dette synliggjorde også hvor i reisen personen ved siden av ble involvert, noe som la grunnlaget for interessante diskusjoner både underveis og til slutt.

Bilde 3.1. Samling av bilder fra workshop 1

Deltakere - workshop 1:

Nye veier, LO, Ansatte fra fakultet for arkitektur og design, Studenter ved fakultet for, Arkitektur og design, Uropatroljen, Regionalt verneombud, Fellesforbundet, Trondheim Brann og Redning, Trondheim Bydrift, Trondheim Kommune, Byggesakskontoret, Skolert AS (tolk), Hope for Justice

Andre workshop

I andre workshop brukte vi gigamapping som et verktøy i en samskapingsprosess med aktørene. Som forberedelser til workshopen hadde vi bearbejdet innsikten fra tidligere workshops og intervjuer og lagde to visualiseringer av forskjellige deler av systemet. Det første viste stegene arbeidsinnvandreren gikk gjennom fra personen bestemte seg for å jobbe i Norge til personen skulle hjem igjen. Det andre visualiserte hvordan aktørene som driver tilsyn og regulering kommuniserte seg i mellom. Gigamappene ble plassert på hvert sitt bord (Figur#).

Vi begynte andre workshop med å introdusere gigamappene for så å gi deltakerne muligheten

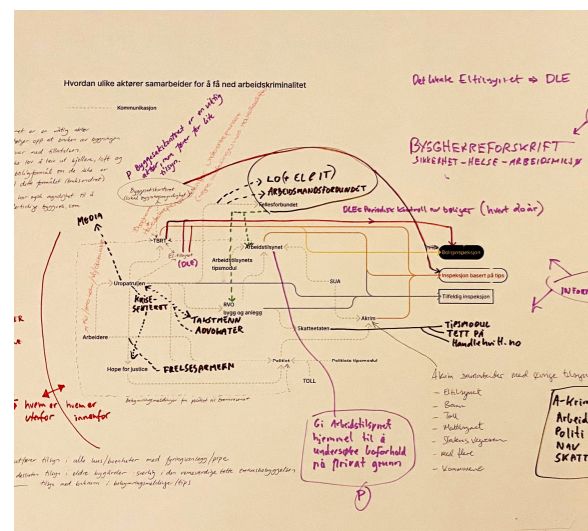
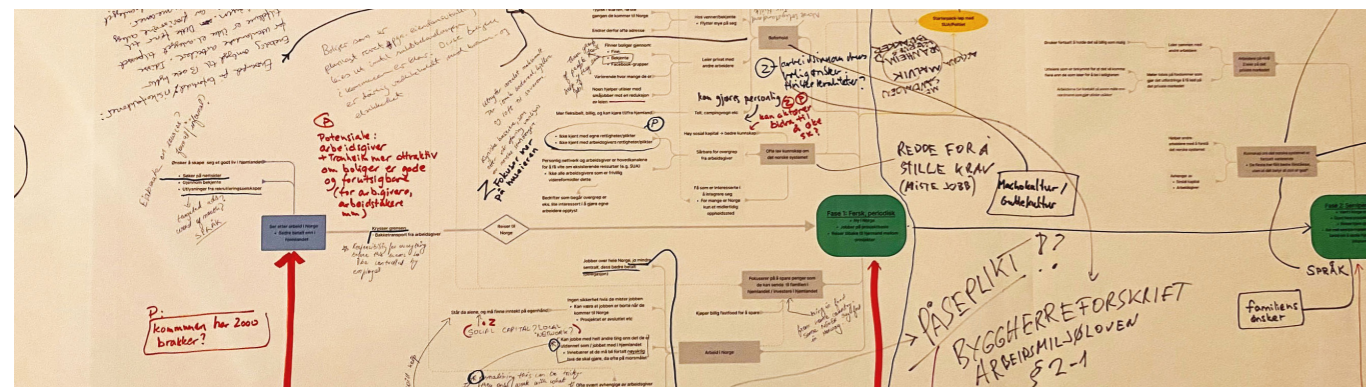
til å granske dem nøyer på egenhånd og videreutvikle dem sammen (bilde 3.2). I begynnelsen brukte de tid på å bli kjent med kartene, men etter hvert oppsto det diskusjoner rundt observasjoner eller spørsmål de stilte hverandre. Som fasilitatorer var det vårt ansvar at det

som ble snakket om også ble skrevet ned og tegnet på kartene. Vi gikk derfor rundt og tok del i samtale som oppsto og oppmuntret dem til å skrive ned diskusjonen på den delen av kartet der det oppsto. Den største utfordringen var altså å få skrevet ned alt det som ble sagt. I siste del av workshopen skisserte deltakerne punkter på kartet som de mente burde utforskes mer eller endres. Til slutt skrev de ned forslag til ideer (Bilde 3.2).

Workshoppene var effektive fordi de ga oss mye informasjon og kunnskap på flere nivåer på en gang, fra en rekke relevante aktører. Workshopene ga også innsikt i hva aktørene visste og ikke visste om hverandres roller. Det var likevel behov for å gå i dybden med noen av aktørene for å bli bedre kjent med personlige erfaringer rundt utfordringene som ble nevnt. Derfor gjennomførte vi også tre dybdeintervjuer med Politiet, Servicesenter for utenlandske arbeidstakere og Arbeidstilsynet.

Bilde 3.2. Samling av bilder fra workshop 2

Deltakere - workshop 2

Trondheim kommune, sikkerhet, helse og miljø, ansatte fra fakultet for arkitektur og design, Uropatruljen, Trondheim brann og Redningstjeneste, Det lokale Eltilsynet, Norsk Arbeidsmandsforbund

3.3.3 NÆRINGSLIVET

Næringslivet har en sentral rolle i arbeidsinnvandreres liv i Norge. For de fleste arbeidsinnvandrere som jobber i Norge på prosjektbasis, handler mesteparten av dagen om å være på jobb. Vi var derfor interessert i å lære mer om arbeidsgiveres rutiner relatert til ansettelse av arbeidsinnvandrere, hvordan de forholder seg til lover og regler rundt sosial dumping, og hvilke tiltak, om noen, de bruker for å unngå å delta i arbeidslivskriminalitet. Vi kom i kontakt med fem aktører innen næringslivet med varierende posisjon og arbeidsoppgaver. De fem aktørene besto av 3 entreprenører innenfor byggebransjen, én innkjøpsansvarlig i en større bedrift og én som var tidligere ansatt i et bemanningsbyrå.

Opprettelse av kontakt

Det var utfordrende å komme i kontakt med næringslivet, noe vi også var kjent med fra forprosjektet høsten 2021. Vi gjorde et grundig søk på internett i tillegg til å kontakte vårt eget nettverk for å finne relevante aktører. Vi skrev ned alle potensielle intervjuobjekter i en tabell med tilhørende jobbtitler, navn og telefonnummer.

Gjennomføring

På bakgrunn av dårlige erfaringer med bruk av epost fra prosjektet høsten 2021, bestemte vi oss for å kontakte over telefon. Vi lagde et strukturert dokument med prioriterte spørsmål og mindre prioriterte spørsmål som vi brukte når vi ringte potensielle deltakere. De som var positive til å snakke snakket med oss, pratet gjerne i 30 minutter eller mer. To av de vi pratet med sa ja til et lengre intervju på et senere tidspunkt.

De første vi intervjuet over stilte vi spørsmål som i stor grad var direkte knyttet til arbeidslivskriminalitet. I noen tilfeller opplevde vi å støte deltakeren ved å forbinde byggebransjen med ulovligheter. Det ble tydelig for oss at bransjen generelt følte på stigma relatert til arbeidslivskriminalitet. Vi omformulerte derfor spørsmålene og forsøkte å uttrykke oss mer forsiktig i den videre prosessen.

Den såre tematikken som samtalen om arbeidslivskriminalitet førte med seg gjorde det utfordrende å få seriøse aktører til å snakke om temaet uten å være bedre kjent med oss. Det ville krevd betydelig mer nettverksbygging enn vi har hatt mulighet til, for å få førstehåndsinformasjon fra useriøse aktører om deres meninger om systemet. Vi har derfor måttet støtte oss på andrehåndskilder og tidligere forskning, for å forstå og beskrive disse delene av systemet.

3.3.4 INTERVJU MED FAGFORENING

Fagforeninger er også en viktig del av norsk arbeidsliv og har vært en viktig ressurs for organiserte arbeidsinnvandrere i møte med uverdige forhold. Vi kom i kontakt med en ansatt i Arbeidsmandsforbundet og fikk muligheten til å være tilskuere i løpet av en arbeidsdag. Dagen vi fikk være en del av omhandlet et møte mellom tillitsvalgte og Arbeidsmandsforbundet om hvordan en konflikt som hadde oppstått i forbindelse med de ansattes arbeidsforhold skulle håndteres. I bilen på vei til brakkene stilte vi spørsmål om arbeidsmandsforbundets rolle, erfaringer og utfordringer han hadde i møte med arbeidsinnvandrere. Under møtet med de tillitsvalgte satt vi i bakgrunnen og noterte oss observasjoner om det som ble fortalt. Vi fikk også førstehåndserfaring med brakkene som arbeiderne bodde i. Dette ga oss en større forståelse for Arbeidsmandsforbundets rolle, og vi ble også kjent med de to arbeidsinnvandrerne som vi tok kontakt med på et senere tidspunkt.

EKSPERTINTERVJUER 3.3.5

I løpet av datainnsamlingen har vi gjennomført en rekke dybdeintervjuer med eksperter. Både tidlig i prosessen og mot slutten av prosessen i forbindelse med vår forståelse av systemet.

- Seniorforsker ved Fafo
- To samfunnsforskere ved NTNU
- To samfunnsforskere
- Leder for en interesseorganisasjon rettet mot innvandrere
- Prosjektleder i Uropatroljen
- Studieprogramleder ved NTNU

Tidlig i prosessen var målet med intervjuene å skape en erfaringsoverføring slik at vi kunne spille videre på deres kunnskap om fagområdet, metodikken og bransjen. Senere i prosessen handlet det i større grad om å validere eller korrigere vår forståelse av systemet ved å diskutere rundt fremstillingene av systemet og hvordan deler av det hang sammen.

3.3.6 INTERVJUER MED INTERESSEORGANISASJONER

Interesseorganisasjoner og frivillige organisasjoner har en sentral plass i det norske samfunnet for å bevare sine medlemmers interesser og jobbe mot et ideelt mål. Vi ønsket å lære mer om hvilke andre tilbud som eksisterte rundt arbeidsinnvandrere og deres kobling til resten av systemet. Vi tok kontakt med en litauisk interesseorganisasjon samt Caritas i Trondheim og Oslo. Uten en åpenbar direkte tilknytning arbeidslivet eller myndighetene blir tilnærmingen fra arbeidsinnvandrere mot disse organisasjonene mangelfull. Vi ønsket å inkludere deres perspektiver da de møter arbeidsinnvandrere under andre omstendigheter. I disse intervjuene fokuserte vi på å lære mer om hvordan organisasjonene jobbet for å nå målene sine, hvilke utfordringer de møtte på og hvilke utfordringer arbeidsinnvandrere som tok kontakt med dem hadde.

3.3.7 DOKUMENTSTUDIER

På bakgrunn av prosjektets sårbare målgruppe har vi i tillegg til kvalitative intervjuer vært avhengig av tidligere forskning som har blitt gjort på feltet. Vi har brukt flere viktige rapporter utarbeidet blant annet av Fafo som bakgrunnsinfo. I tillegg har vi lest offentlige instansers årsrapporter, litteratur om relevant samfunnssteori og studert nettsider som er ment for arbeidsinnvandrere, for å få bredere forståelse av hvordan systemene i Norge drives. "Norge i svart, hvitt og grått" skrevet av Torgny Hasås (2021) har også vært sentral for i vår forståelse rundt arbeidslivskriminalitet i byggebransjen, og Norge forøvrig.

3.3 ANALYSE

I analysen av datamaterialet har rich design space vært utrolig effektivt. Datamaterialet fra forskjellige delsystemer har blitt samlet inn samtidig som følge av at noen grupper har vært mer utfordrende å komme i kontakt med enn andre, blant annet arbeidsinnvandrere og næringslivet. Det har derfor vært viktig for oss å kunne holde orden på de forskjellige delsystemene vi har undersøkt og raskt kunne omstille oss fra det ene til det andre før et intervju. Ved å tilgjengeliggjøre den kunnskapen vi hadde tilegnet oss ved hjelp av rich design space, kunne vi raskt orientere der den relevante informasjonen var opphengt og ta den i bruk.

Trinn 1: Affinity Diagramming

Før vi visualiserte informasjonen på gigamappet, analyserte vi også funnene fra intervjuene mens inntrykkene var ferske. Vi trakk ut tre nøkkelfunn umiddelbart etter hvert intervju, og etter å ha snakket med flere fra én gruppe benyttet vi oss av affinity diagramming (Pernice, 2018) for å finne fellestrekk og kategorisere funnene fra intervjuene.

Affinity diagramming består i all hovedsak av to steg; Første steg er å skrive enkeltfunn på hver sin lapp individuelt. I steg to grupperer man lappene, fjerner overflødige lapper og prioriterer dem. Avslutningsvis kan man bruke resultatet av analysen til å avgjøre neste steg i prosessen (Pernice, 2018). Som analyseverktøy kan det brukes individuelt eller med andre for å tolke datainnsikt (Pernice, 2018).

Trinn 2: Gigamapping

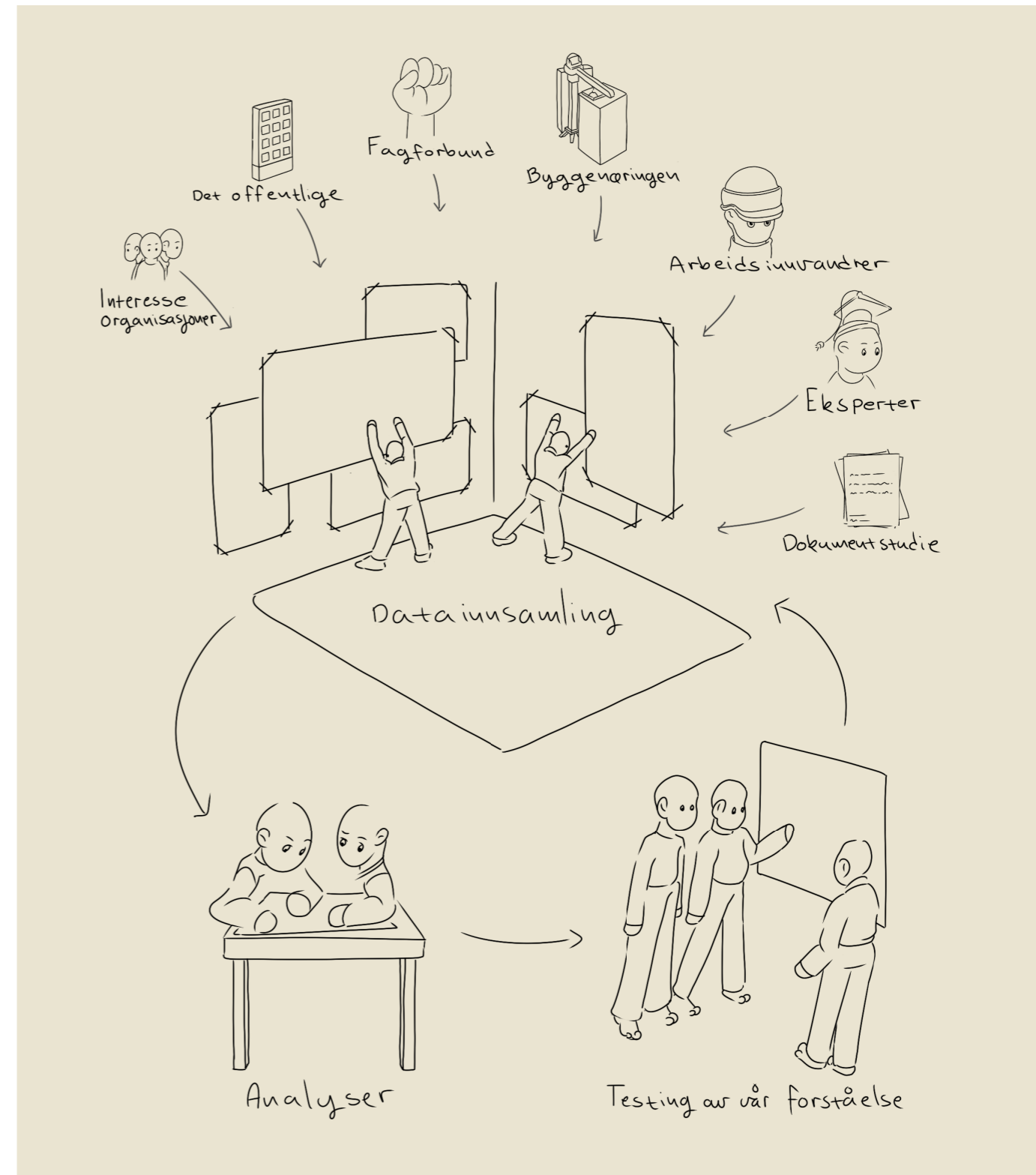
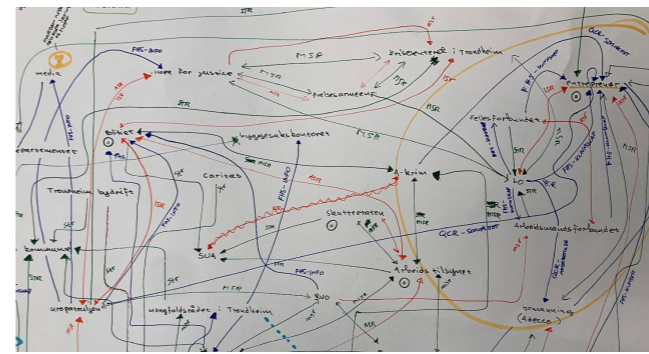
Gigamapping har gjennom hele prosessen blitt brukt som vårt primære analyseverktøy, ved å visualisere funnene fra intervjuer og dokumentstudier, og kartlegge relasjoner mellom dem. Ved å ta i bruk forskjellige visualiseringer og diagrammer kunne vi omstrukturere informasjonen på nye måter og oppdage ny innsikt.

Trinn 3: ZIP-analyser

Med jevne mellomrom tok vi et skritt tilbake fra gigamappet, for å analysere funnene våre så langt. Vi gjennomførte ZIP-analyser for å avdekke områder med med mangel på kunnskap, potensial for innovasjon og forslag til ideer (figur#). ZIP-analyser gjennomføres ved å gå gjennom kartet og plassere Z, I eller P-punkter på egnede områder (Sevaldson, 2018). Z-punkter, zoom, plasseres på deler av kartet som har et kunnskapsgap. P-punkter, potential, plasseres på deler av kartet som avdekker et tydelig problem eller potensial ved systemet. I, ideas, plasseres på deler av kartet med en tilhørende ide til endring av systemet. Prosessen utføres som regel i rekkefølgen ZPI fordi de tre modusene gradvis beveger seg mot innovasjon, men fordi dette høres rart ut har Sevaldson (2013) kalt verktøyet ZIP.

Dette brukte vi til å avgjøre hvor vi skulle rette fokuset videre i prosjektet for deretter å repetere ZIP-analysen på fokusområde. ZIP-analyse er et syntetiseringsverktøy som kan brukes til å videreutvikle gigamaps (Sevaldson, 2013). Et rikt gigamap med informasjon om hvordan deler av et system henger sammen kan skape en felles forståelse, men ikke nødvendigvis føre til videre handling av seg selv. Prosessen å gå fra kunnskap til handling kalles for syntetisering (Kolko, 2009). Ved å bruke ZIP-analyser som syntetiseringsverktøy satt vi igjen med tre mulige former for handling: videre datainnsamling, ide-myldring rundt innflytelsespunkter eller videreutvikling av foreslåtte ideer.

Et komplekst system har som regel ikke et start- og slutt punkt for utforsking. Dette kan omtales som en ulineær prosess og gjør at man er nødt til å starte et sted og deretter bruke opparbeidet kunnskap til å velge hvor det er hensiktsmessig å utforske videre. Ved jevnlig å bruke ZIP-analyser for å syntetisere innsikten, kan vi opprettholde en felles forståelse og en viss orden for den retningen vi utforsker på et gitt tidspunkt.

3.4 OPPGAVENS TROVERDIGHET

For å sikre kvaliteten av masterprosjektet, har vi etterstrebet å oppnå troverdighet, et tilsvarende begrep for validitet og reliabilitet forbeholdt kvalitativ forskning (Stahl & King, 2020). En av styrkene i kvalitative studier er forskerens mulighet til å avdekke underliggende tematikk og mønster gjennom samtaler og intervjuer, som det ikke er mulig å avdekke gjennom kvantitative undersøkelser. Samtidig medfører det også større fare for at forutinntatthet påvirker kvaliteten på dataen. Vi har derfor hatt flere strategier for å øke troverdigheten i prosjektet.

Ved å benytte oss av metodisk triangulering og datatriangulering har vi kunnet identifisere gjennomgående tendenser i hva som gjør arbeidsinnvandrere sårbare for uverdige boforhold, fra flere perspektiver (Guest et al., 2006). Metodisk triangulering handler om at ulike metoder er integrert for å se etter samsvar og motsetninger. Vi har triangulert intervjuer med arbeidsinnvandrere, intervjuer med sentrale aktører og dokumentstudier, som bidrar med selvrapporterte metoder i form av et innenfra-perspektiv og mer objektiv informasjon i form av et utenfra-perspektiv.

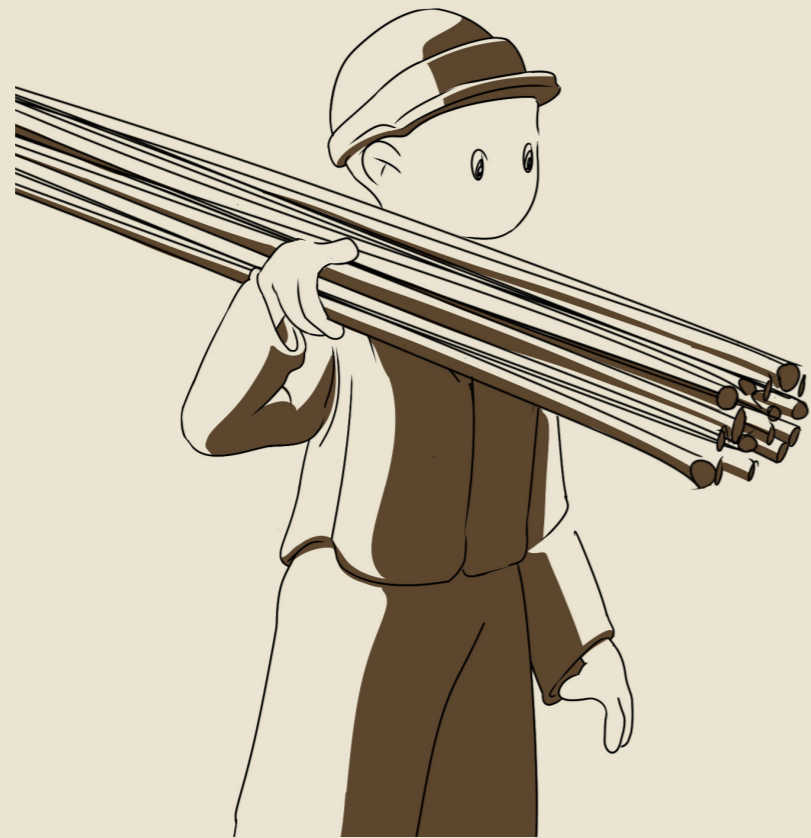
Datatriangulering handler her om å se de ulike selvrapporterte dataene opp mot hverandre. Her har intervjuer med arbeidsinnvandrere, næringsliv, offentlige etater og interesseorganisasjoner bidratt med ulike stemmer og perspektiver på arbeidsinnvandreres sårbarhet for uverdige boforhold (Greene, 2007). Dette har hjulpet oss med å validere funnene våre, og å fremheve brudd og motsetninger mellom informantene.

Vi har også fokusert på å oppnå en metning av data for å sikre kvalitet og robusthet i datamaterialet. Metning av data oppstår når det ikke lenger fremkommer ny innsikt eller tematikk (Guest et al., 2006). 12 intervjuer trekkes frem som et punkt hvor verdien av nye intervjuer blir kraftig redusert, samtidig som dette ikke nødvendigvis er en fasit, og mengden må tilpasses til prosjektet (Guest et al., 2006). Som følge av utfordringens kompleksitet tok det derfor 21 intervjuer før vi oppnådde metning i datagrunnlaget hvor intervjuene begynte å overlape og analysen ga lite ny innsikt. Metningen har derfor gitt oss et tilstrekkelig datagrunnlag for å avdekke og forstå arbeidsinnvandreres sårbarhet for uverdige boforhold.

3.5 ETISKE HENSYN

Det er viktig med bevissthet rundt etiske retningslinjer, spesielt ved bruk av kvalitative metoder i møte med mennesker. Oppgaven følger NTNUs retningslinjer for behandling av personopplysninger (NTNU, 2022) og er registrert hos NSD som en del av ACCEPT (vedlegg x). Informantene har fått skriftlig og muntlig informasjon om deltagelse i forkant av møter, og har gitt frivillig informert samtykke for deltagelse og bruk av data i oppgaven (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021).

Som sårbar gruppe kan det stilles spørsmål ved om arbeidsinnvandrere burde inkluderes direkte i forskningen. Samtidig fremhever NESH at overdreven skjerming av sårbare grupper kan hindre at deres perspektiver kommer frem og begrense samfunnets innsyn i viktige problemstillinger (NESH, 2021). Som tidligere nevnt anser vi arbeidsinnvandrere som sårbare i kraft av situasjonen de befinner seg i, og ikke personene som står i den. Basert på dette mener vi det ikke bare er forsvarlig å inkludere arbeidsinnvandrere gjennom intervjuer, men også etisk viktig at de blir lyttet til. Alle rådata i studien har blitt anonymisert, slik at informasjonen som er blitt delt med oss ikke kan spores tilbake til deltakerne.

4 RESULTAT

I kapittel 4 vil vi først beskrive gigamapet som en helhet (4.1), før vi går gjennom enkeltelementene som oppgjør funnene våre (4.2).

4 RESULTAT

Årsakene til arbeidsinnvandreres sårbarhet er sammenvevd i et komplekst system. Funnene våre fra innsiktsarbeidet er derfor todelt: 1) systemet som en helhet, og 2) enkeltelementene som utgjør systemet. Den opprinnelige hensikten med masteroppgaven er å legge til rette for at ACCEPT kan skape en felles forståelse mellom aktører videre i forskningsprosjektet som skal starte høsten 2023. Ettersom systemer er

vanskelig å beskrive utelukkende verbalt, presenterer vi funnene våre også visuelt gjennom et gigamap, som vil gi oss muligheten til å presentere en helhet det verbale språket ikke kan gi. Gigamapet vi presenterer her, er også masteroppgavens hovedleveranse. Hvilke fordeler gigamap som design artefakt gir oss, vil vi gå nærmere inn på under diskusjonen i kapittel 6.2.

“[...] there is a problem in discussing systems only with words. Words and sentences must, by necessity, come only one at a time in linear, logical order. Systems happen all at once. They are connected not just in one direction, but in many directions simultaneously. To discuss them properly, it is necessary somehow to use a language that shares some of the same properties as the phenomena under discussion. Pictures work for this language better than words, because you can see all the parts of a picture at once” (Meadows & Wright, 2008, s. 4-5).

4.1 GIGAMAPET OG DET HELHETLIGE SYSTEMET

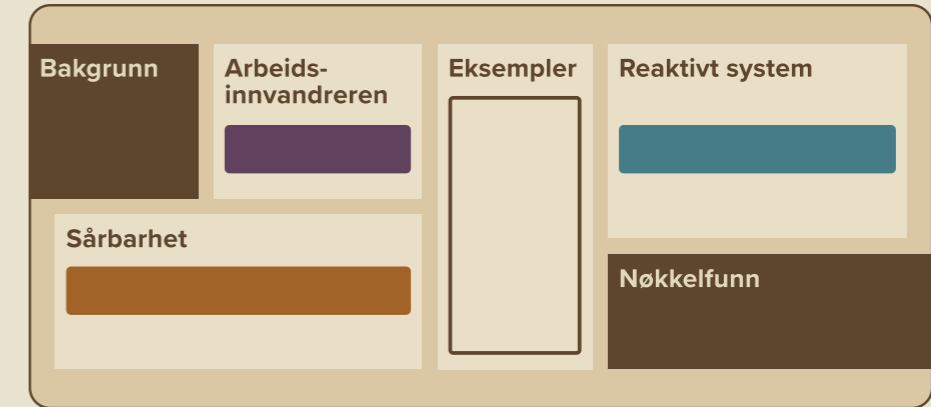
Vår forståelse av systemet som en helhet er et resultat av innsiktsarbeidet vi har gjort gjennom intervjuer med arbeidsinnvandrere og relevante aktører, samt gjennom skissering, diagrammer og gigamapping som et prosess- og analyseverktøy. Det vi fremhever her er de essensielle delene av kartet, men selve kartet inneholder mer detaljer enn det er hensiktsmessig å vise her. Se Vedlegg 2 for å se kartet i sin helhet.

Gjennom gigamappingsprosessen har vi analysert funnene fra datainnsamlingen vår og visualisert det som et gigamap. Vi har forsøkt å benytte visuelle virkemidler i gigamapet for å utheve nøkkelfunn som omhandler arbeidsinnvandreres sårbarhet i møte med norske forhold. Det endelige formatet er presentert til fire

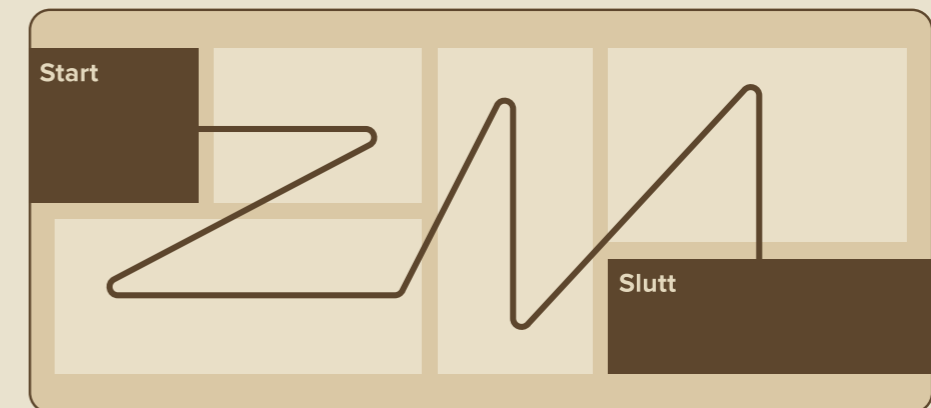
personer av ulik bakgrunn for å få tilbakemelding på hvordan ulike mennesker leser og finner informasjon i kartet.

Gigamapet har tatt utgangspunkt i arbeidsinnvandreres møte med Norge for å fremheve hvorfor de er sårbare for uverdige boforhold. Det starter med bakgrunnen for prosjektet, før det viser arbeidsinnvandreres møte med Norge. Deretter går det nærmere inn på hva som gjør arbeidsinnvandrere sårbare, og hvorfor enkelte er ekstra sårbare og utsatte for uverdige forhold. Gigamappet fremhever deretter eksempler på uverdige boforhold, før det kartlegger arbeidet som gjøres for å fange opp arbeidsinnvandrere i uverdige situasjoner. Nøkkelfunnene på kartet presenteres til slutt. Hensikten er at gigamappet skal kunne brukes digitalt, men spesielt fysisk, i ACCEPTs videre arbeid.

Informasjonsbeksrivelse

Leseinstruks

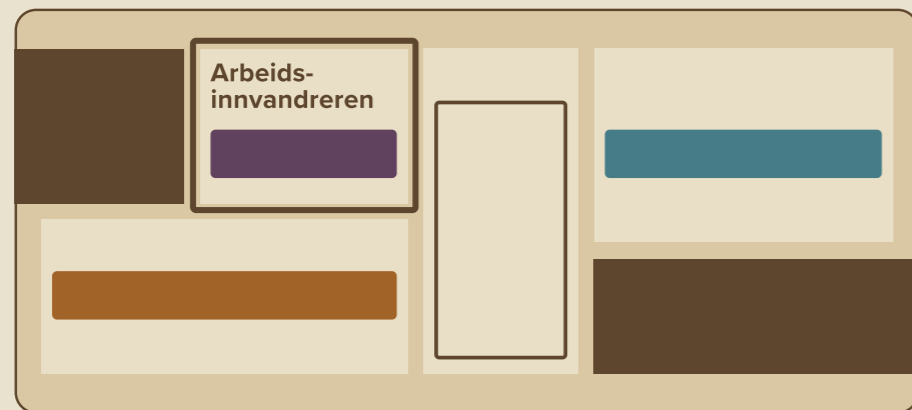
4.2 FUNN

Vi vil videre gå gjennom funnene våre slik de er presentert på gigamapet.

4.2.1 ARBEIDSINNVANDRERES MØTE MED NORGE

Følgende delkapittel vil beskrive funnene våre rundt arbeidsinnvandreres møte med Norge.

Plass på kartet

Innhold i denne delen av kartet

For å forstå hva som gjør arbeidsinnvandrere sårbare, var det viktig for oss å forstå oss på arbeidsinnvandrere selv. Hva som motiverer dem til å jobbe i Norge, hvordan de ser på oppholdet sitt her, og hvordan det synet utvikler seg over tid.

Arbeidsinnvandrere som kommer til Norge, og de som allerede befinner seg her, kan grovt sett deles i to avhengig av egne fremtidsplaner: De som ønsker å slå seg permanent ned i Norge, og de som ser på oppholdet som midlertidig og har planer om å reise hjem på et tidspunkt. Hvilke fremtidsplaner de har former i stor grad tilnærmingen til deltagelse og integrasjon i samfunnet, og hva de ser etter i boligmarkedet. Mangelen på et langtidsperspektiv fører for mange til mindre deltagelse og et mer distansert forhold til det norske samfunnet.

De fleste arbeidsinnvandrere som kommer til Norge har et kortsiktig perspektiv på oppholdet i starten. For mange endrer dette perspektivet seg i takt med lengden av oppholdet, og opphold som antas å være midlertidig blir ofte permanent (Østby, 2016; Ødegård & Andersen, 2021; Friberg & Eldring, 2011). Ofte på tross av myndighetenes forventninger og arbeidsinnvandrernes hensikt. En av informantene sa følgende om egne tanker første gangen han kom til Norge:

“I will be here a couple of months” After a couple of months I stayed because it was good.

En annen sier om eget opphold:

(...) at the moment, i'm unsure, my son is going to norwegian kindergarden, but i'm not sure i don't like planning, so if someone ask me, i say, “if couple years, 10 years or whole life, i don't know”. But right now, things are quite unpredictable(...)”

På bakgrunn av dette har vi valgt å dele inn arbeidsinnvandrere i tre kategorier, basert på fremtidsplaner og tilnærming til oppholdet i Norge.

Illustrasjonen viser hvordan arbeidsinnvandreres fremtidsplaner og oppfattelse av eget opphold utvikler seg over tid. I virkeligheten er ikke alle gjennom samtlige stadier, og kan endre fremtidsplaner avhengig av sin personlige situasjon. Eksempelvis vil de som kommer med mål om å bosette seg i Norge ofte ha tilnærmingen til de i fase 3 fra start, mens de som oppfatter oppholdet i Norge som midlertidig ofte vil bevege seg gjennom samtlige faser (Østby, 2016; Lynnebakke et al., 2012; Ødegård & Andersen, 2021). Fremtidsplaner påvirker også motivasjonen for å lære seg norsk og sette seg inn i norske forhold og for aktiv sosial nettverksbygging.

Vi har derfor valgt å fokusere på arbeidsinnvandrere i fase 1 og 2, med midlertidig og semi-permanent tilnærming til oppholdet i Norge, når vi har kartlagt forholdene rundt arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa som jobber i bygg- og anleggsbransjen.

Fase 1

Midlertidig oppfattelse

- Ofte ferske i Norge
- Jobber på prosjektbasis
- Reiser tilbake til hjemlandet mellom prosjekter

Motivasjon for å lære norsk om norske forhold

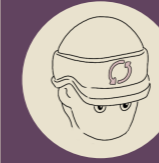

Motivasjon for aktiv sosial nettverksbygging

Fase 2

Semipermanent oppfattelse

- Vært i Norge en stund
- Gjort flere prosjekter i Norge
- Reiser hjem sjeldnere
- En tanke om å flytte 'hjem' i fremtiden

Motivasjon for å lære norsk om norske forhold

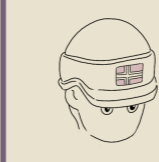

Motivasjon for aktiv sosial nettverksbygging

Fase 3

Permanent oppfattelse

- Fått over kjæreste/kone + barn
- Bor nå permanent i Norge
- Reiser mye sjeldnere 'hjem'

Motivasjon for å lære norsk om norske forhold

Motivasjon for aktiv sosial nettverksbygging

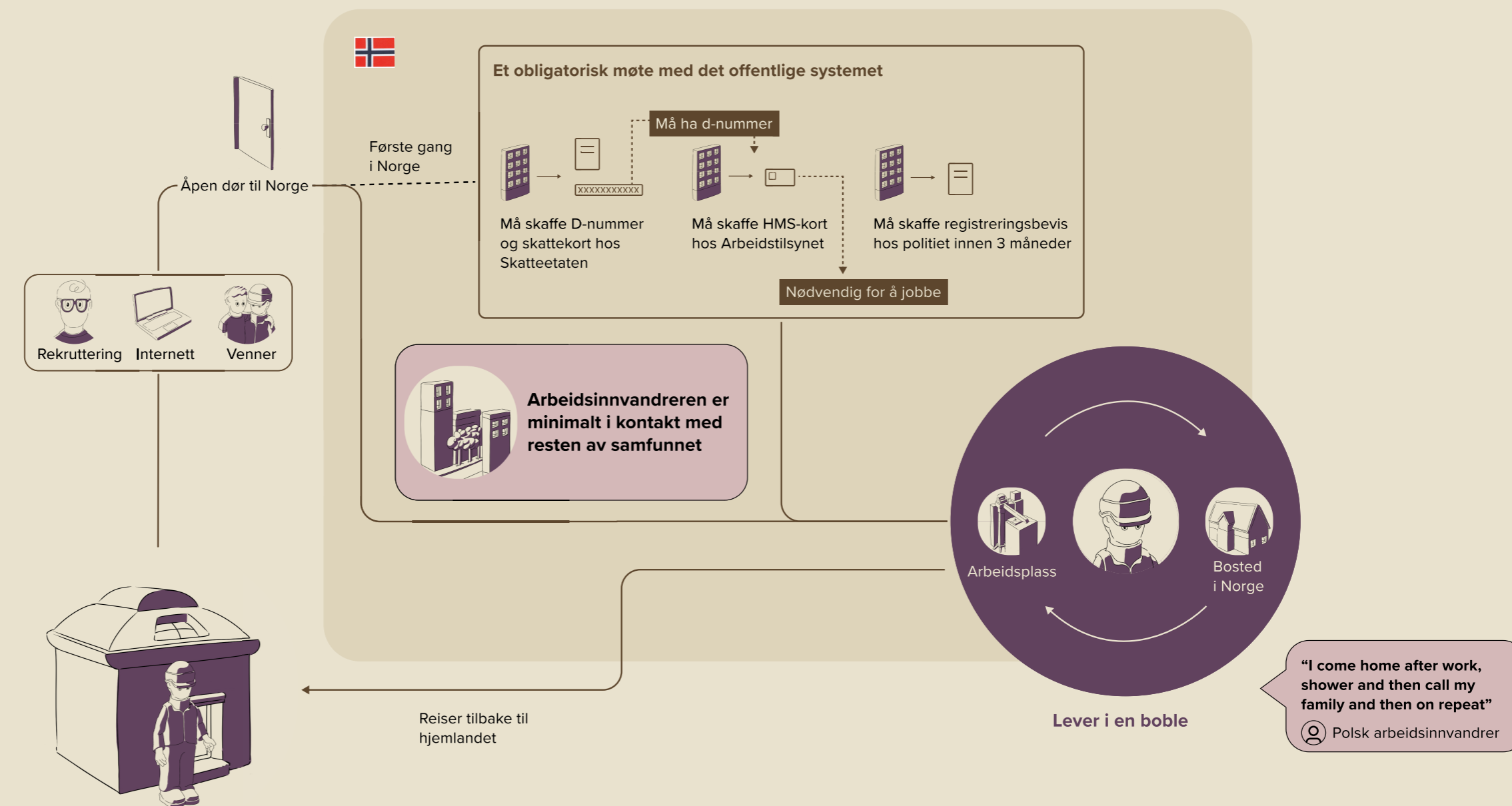

EØS-avtalen gjør Norge til en del av EUs indre marked og sikrer fri flyt av varer, tjenester, personer og kapital. Mange arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa kommer med et løfte om jobb, enten gjennom venner, jobbtilbud via internett eller rekrutteringsbyråer, mens andre kommer på egenhånd med håp om å finne jobb i Norge. EØS-avtalen sikrer adgang til det norske markedet og at de skal behandles på lik linje med nordmenn. Samtidig forventer myndighetene at oppholdet er midlertidig.

Arbeidsinnvandrere fra EØS behandles på lik linje i møte med det norske systemet, uavhengig av opprinnelsesland og personlige forutsetninger. For å kunne jobbe i Norge må de gjennom et obligatorisk møte med det offentlige systemet. For de fleste er dette lite problematisk, og mange får hjelp fra familie, venner eller arbeidsgiver til å ha med riktige dokumenter og navigere seg gjennom de forskjellige etatene. Også de som ikke har bekjente å støtte seg på, oppfatter det som relativt uproblematisk. Eventuelle problemer handler i hovedsak om ventetid på skattekort og veiledningstimer, og ligger utenfor deres kontroll.

Arbeidsinnvandrere som ønsker å oppholde seg i Norge i over 3 måneder, må registrere seg hos politiet for å få registreringsbevis. Da må de stille med gyldig ID (pass eller identitetskort) og kunne vise at de er arbeidstakere. Hvis de ikke har jobb, kan de søke arbeid i Norge i opptil 6 måneder fra de først ankom. Har de ikke skaffet seg arbeid innen den tid, må de reise ut av Norge. De kan når som helst reise inn igjen og repetere prosessen.

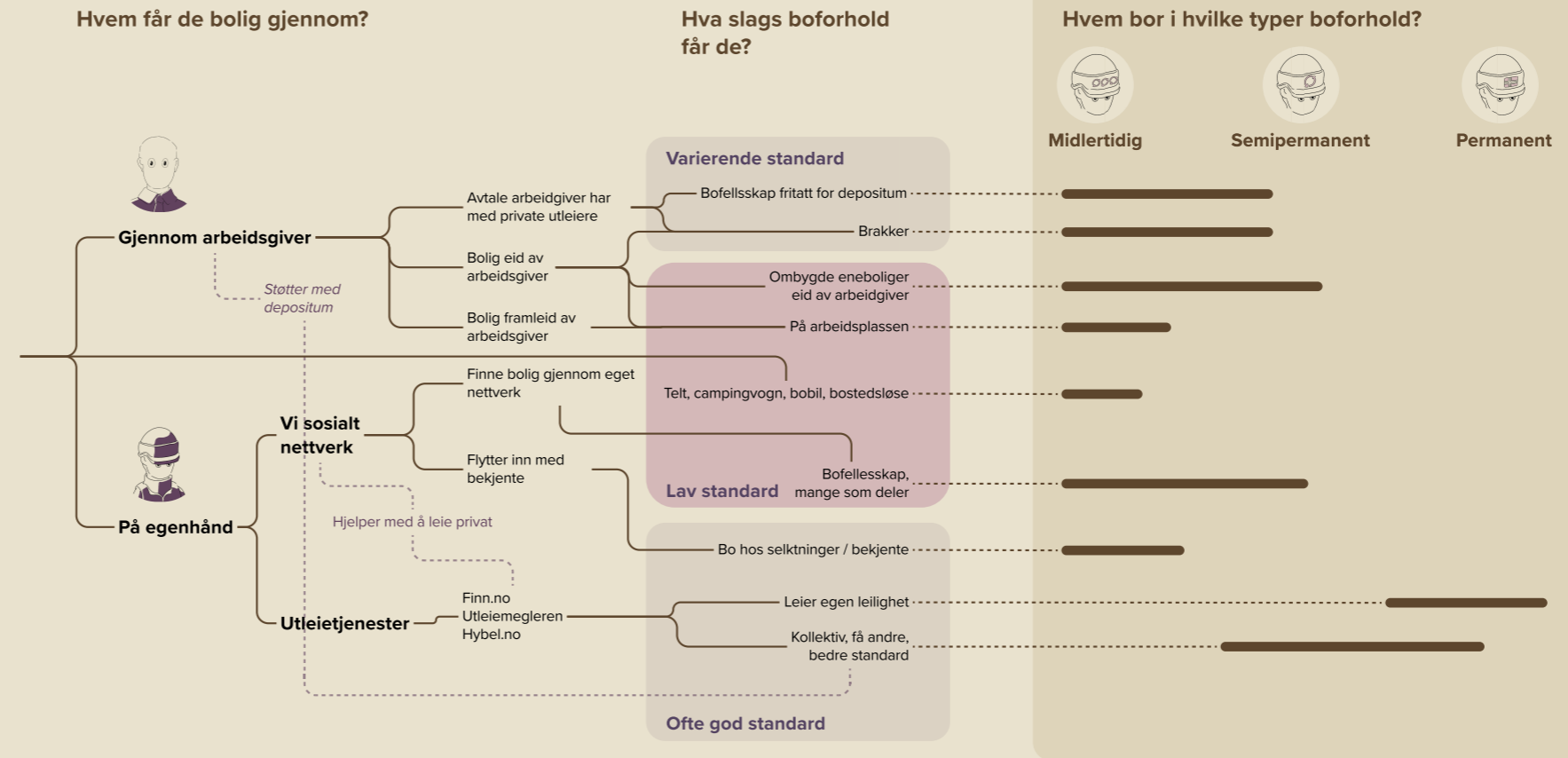
For mange er dette et av de siste møtene med det norske systemet. Deretter forventer myndighetene at arbeidsinnvandrere skal klare seg på egenhånd i det norske samfunnet, på lik linje med nordmenn.

I samtalene våre med arbeidsinnvandrere kom det frem at de fleste lever i en boble, bestående av arbeidsplassen og bostedet. Hverdagen preges av lange arbeidsdager, avløst av å dra tilbake til det som ofte er avsidesliggende boliger, og tilbringe resten av kvelden der. Dette er med på å bidra til at de sjeldent interagerer med det norske samfunnet.

“You know, when you work 10-12 hours, the time go very quickly, you only make food, read a book, go to bed”
Arbeidsinnvandrere om hverdagen i Norge.

“But they don’t really have a life except work, the family is at home”
Arbeidsinnvandrere om andre arbeidsinnvandreres hverdag.

Arbeidsinnvandreres fremtidsplaner i Norge har mye å si for hva de ser etter i boligmarkedet. Mens det for arbeidsinnvandrere fra tredjeland, land som ikke er med i EØS, stilles krav om dokumentasjon på at de har et sted å bo, stilles det ingen slike krav til arbeidsinnvandrere fra EØS. Som følge av fri flyt av arbeidskraft, kan ikke myndighetene kreve at de har et sted å bo før de kommer. Det åpner for at de kan komme til Norge uten avklart bosituasjon, og myndighetene har heller ingen oversikt over hvordan de ender opp med å bo.

Arbeidsinnvandrere i fase 1 og 2 kan deles i to grupper: de som får bolig gjennom arbeidsgiver, og de som skaffer seg leiebolig på egenhånd gjennom det private markedet. Arbeidsgivere kan eie boligen selv, eller fremleier en bolig de

selv leier til egne ansatte. Det blir også stadig mer vanlig at arbeidsgiver inngår avtaler med private utleiebedrifter for innkvartering av ansatte. Innkvartering gjennom arbeidsgiver er spesielt aktuelt for arbeidsinnvandrere i starten av oppholdet, og for de som er her på prosjektbasis.

Arbeidsinnvandrere som skaffer seg bolig på egenhånd gjør dette ved å ta i bruk personlig nettverk eller gjennom utleietjenester som finn.no, utleiemegleren, og hybel.no. Hva slags bolig arbeidsinnvandrere klarer å skaffe seg er avhengig av kjennskapen de har til det norske boligmarkedet og hvilke økonomiske og sosiale ressurser de har tilgjengelig. Mulighetene påvirkes også av boligmarkedet i området de skal arbeide, og hvilke boliger som er tilgjengelige. Det er også de som har mobile bosteder som telt, campingvogn og lignende med seg til Norge.

Overgangen fra midlertidig til semipermanent kjennetegnes ofte også ved en bedring av boforhold. Semipermanente arbeidsinnvandrere har som regel et bedre nettverk i Norge, og mer kjennskap til norske forhold og leiemarked. Vi ser derfor at det i denne gruppen er flere som leier sammen i mindre kollektiv, 2-3 personer, som har høyere standard og fungerer som en mer permanent løsning. En av informantene sa dette om nåværende bolig;

“You know, when you work 10-12 hours, the time go very quickly, you only make food, read a book, go to bed”
- Arbeidsinnvandrer om hverdagen i Norge.

Arbeidsinnvandrere som kommer til Norge med mål om å tjene penger til å forbedre livssituasjonen i hjemlandet, kan være villige til å god-

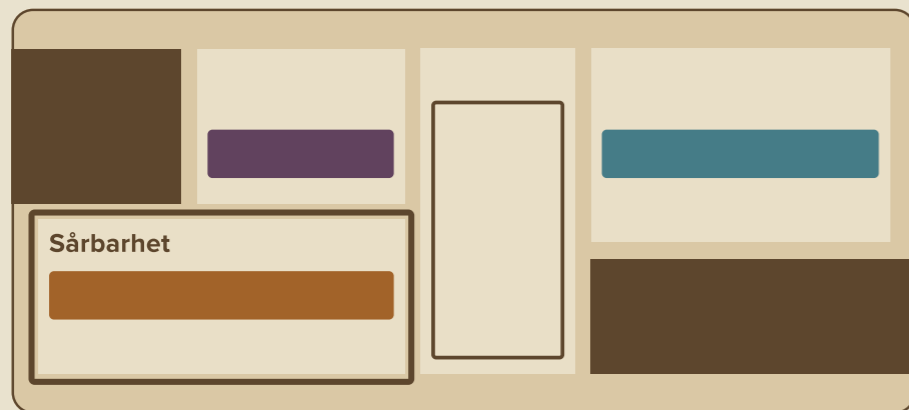
ta nesten hva som helst for å bo billig (NTAES, 2021). Hvor nye de er i Norge, og hvor lenge de ser for seg å bli, påvirker kunnskapen de har om lønningsnivå og minstelønn i Norge, språkfærdigheter, sosialt nettverk, og motivasjon de har for å bedre disse faktorene. Dette påvirker i stor grad hvor sårbare de er for å bli utnyttet av useriøse aktører til å godta uverdige bo- og arbeidsforhold. For arbeidsgivere kan det å leie ut til egne ansatte også være en inntektskilde: *“Opptil åtte arbeidere ble innlosjert i et hus som arbeidsgiver leide for 15 000 kroner i måneden. Hver ansatt måtte betale 5000 kroner for å bo der.”* (Hasås, 2021, s. 313). Samtidig er dette ofte også billigere enn å leie privat.

4.2.2 ARBEIDSINNVANDRERES SÅRBARHET

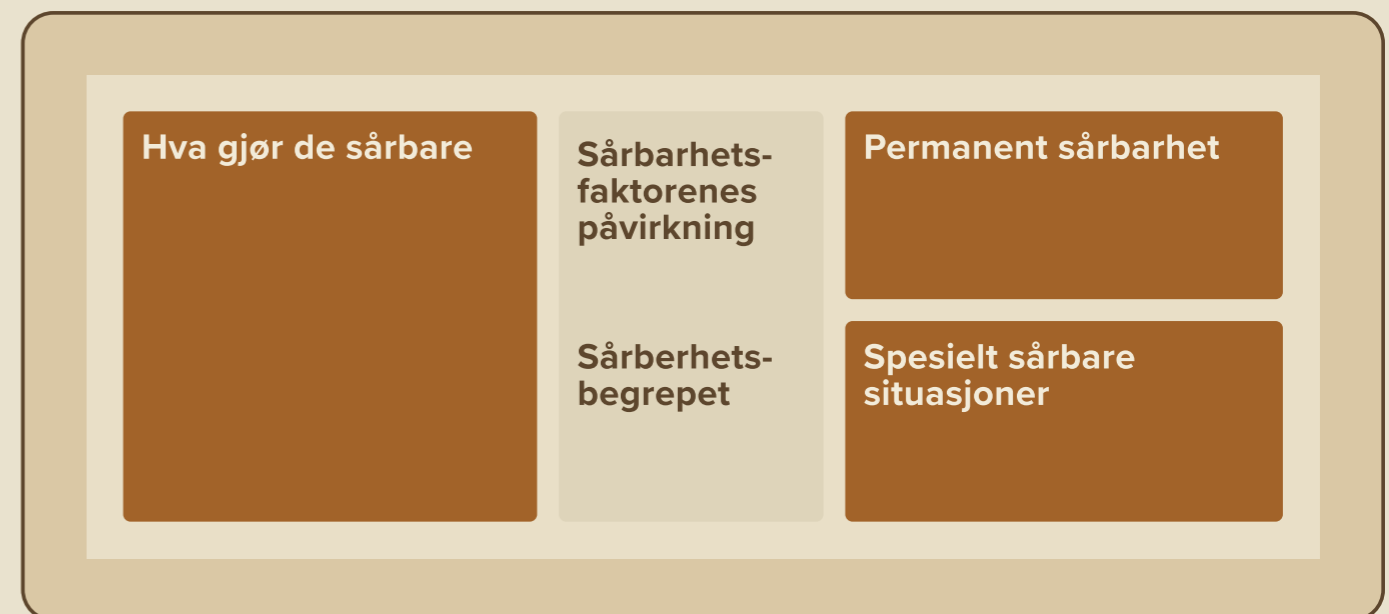
Vi kan forstå sårbarhet som noe som sier noe om en persons evne til å motstå uønskede hendelser, og personens evne til å tåle hendelsen hvis den først inntreffer (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2015, s. 15). Utenlandske arbeidstakere i Norge er sårbare for utnyttelse, hvor enkelte grupper og individer er mer sårbare enn andre. For oss har det vært viktig å se på uverdige boforhold som et symptom, et element i et større system, og på den måten kunne fremheve rotårsakene heller enn resultatet.

Arbeidsinnvandreres sårbarhet er et resultat av en rekke faktorer og samspillet mellom dem. Når vi har kartlagt disse sårbarhetsfaktorene har vi sett på hvordan de henger sammen med hverandre, hvordan de påvirker hverandre, og hvordan kombinasjonen av flere faktorer kan gjøre noen mer sårbare enn andre. Til slutt har vi sett på hvordan sårbarheten, for enkelte, resulterer i prekære situasjoner det kan være vanskelig å komme seg ut av på egenhånd

Plass på kartet

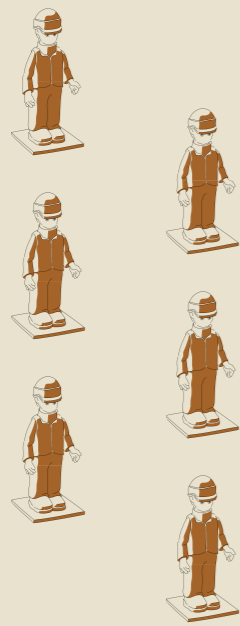
Innhold i denne delen av kartet

Hva gjør de sårbare?

Arbeidsinnvandreres viktigste motivasjon for å komme til Norge er bedre muligheter for jobb og høyere lønn enn i hjemlandet (Friberg & Eldring, 2011). For de som ser på oppholdet som midlertidig er målet som regel å legge opp penger for å forsørge familien og forbedre livssituasjonen i hjemlandet. De har alle med seg hvert sitt unike utgangspunkt når de kommer til Norge, basert på livssituasjonen i hjemlandet. Erfaring, perspektiv, motivasjon.

Hvordan summen av faktorer slår ut påvirker totalsituasjonen til arbeidsinnvandrerne, og påvirker hvor sårbare de er. For mange summeres sårbarhetsfaktorene i fem overordnede faktorer som har stor innvirkning på den enkeltes sår-

Push / pull-faktorer

- Høy arbeidsledighet i hjemlandet**
Mange reiser til Norge fordi det er enklere å få jobb her enn i hjemlandet.
- Forsørge og skape et bedre liv for familien i hjemlandet**
Sentral motivasjon for mange arbeidsinnvandrere, og store deler av lønnen sendes til hjemnettopp derfor.
- Opptil 4x lønningene i hjemlandet**
Norske lønninger har på det meste vært opptil 4x høyere enn i Øst-Europelske land som Polen og Litauen.

Index

- Kulturelt betinget
- Sosialt
- Økonomi
- Arbeid
- Kunnskap

- Direkte tilknytning
- Indirekte tilknytning

barhet for å havne i uverdige forhold. Når spurt om han vurderer å ta norsk kurs, svarte en av arbeidsinnvandrerne:

“I don't think so, not now. But maybe later, i need to find out what to do about the future” (AIA)

Forutsetninger

- Svak personlig økonomi**
Mange har svak personlig økonomi, ofte uten oppsparte midler, og enkelte bruker alt de har på å reise til Norge og står på bar bakke når de kommer frem.
- Midlertidighet**
Oppholdet i Norge anses ofte som midlertidig. Dette står sterkere jo ferskere arbeidsinnvandreren er. Dette påvirkes også av at de ofte anses på prosjektbasis og midlertidige kontrakter.
- Lite eller ingen utdanning**
Mange som kommer til Norge har lite eller ingen offisiell utdanning.
- Svake språkferdigheter**
Norsk og engelskkunnskaper er svake eller ikke-eksisterende når de kommer til Norge.
- Manglende tillitt til myndighetene**
Som følge av korrupsjon og historikken under sovjet i hjemlandet.
- Lavere bo- og levestandarder**
Arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa er vant til lavere bo- og levestandarder enn i Norge.

- Prioriterer å tjene mest mulig, raskest mulig**
- Prioriterer å jobbe så mye som mulig**
Opptil 12-14 timer dager og helger.
- Godtar dårligere vilkår**
Deperasjon som følge av lave lønninger og arbeidsledighet i hjemlandet kan føre til større aksept for dårlige vilkår
- Transnasjonalisme**
Arbeidsinnvandrere som har valgt en livsstil hvor de pendler mellom sitt sosiale liv i hjemlandet, og profesjonelle i Norge.
- Lite tid utenfor jobb**
Prioriterer vekst fritid for å kunne jobbe mest mulig.
- Ikke behov for sosialt nettverk i Norge**
behovet for et sosialt nettverk i Norge er relativt lavt for de som har et stort sosialt nettverk i hjemlandet.
- Svake språkferdigheter**
- Bruker ikke norsk i hverdagen**
De fleste arbeidsinnvandrere kommer langt med engelsk på arbeidsplassen, og noen kan også snakke morsmålet under arbeid.
- Manglende tillitt til myndighetene**
- Lavere bo- og levestandarder**

- Minimerer utgifter**
For å kunne sende/investere mest mulig til hjemlandet.
- Redusert mulighet til å opparbeide seg økonomisk buffer**
Som følge av lavere lønn, midlertidige kontrakter og forsørgelse av familie i hjemlandet.
- Lavtlønnen**
Arbeidsinnvandrere lønnes jevnt over lavere enn innfødte. Dette er likevel betydelig høyere enn i hjemlandet, selv en lønn godt under tariff er betydelig høyere enn i hjemlandet.
- Midlertidige arbeidskontrakter**
Arbeidsinnvandrere er oftere enn innfødte ansatt på midlertidige kontrakter. For enkelte gir det friheten til å reise hjem mellom prosjekter, men for mange er det ikke et valg, og fører til en svært prekkert situasjon.
- Lite tid utenfor jobb**
- Få sosiale kontaktpunkter utenom arbeidsplassen**
Med lite tid og interesse for å integrere seg i samfunnet, blir det få kontaktpunkter utenom arbeidsplassen
- Integrasjon i samfunnet**
Mange arbeidsinnvandrere har liten interesse i å integrere seg i det norske samfunnet
- Offentlige tjenester, interesseorganisasjoner og fagforeninger**
Arbeidsinnvandrere har ofte lite tillitt til institusjoner som skal "hjelp" dem, som følge av korrupsjon i hjemlandet.
- Drar ikke til lege i Norge**
Manglende tillitt og kunnskap om egne rettigheter gjør at flere arbeidsinnvandrere ikke drar til lege i Norge, men heller venter til de er tilbake i hjemlandet

- Får informasjon gjennom sosiale nettverk**
Sosiale nettverk er den primære kilden til informasjon om Norge.
- Får informasjon gjennom arbeidsgiver**
Arbeidsgiver er en sentral kilde for informasjon, og for enkelte også eneste.
- Må selv betale for språkkurs**
Arbeidsinnvandrere har verken plikt eller rett på språkkurs, og må derfor betale for det ut av egen lomme.
- Få oppsøker aktivt informasjon via internett**
Varierende tilgang til internett, prioriterer å spørre eget nettverk, eller vet ikke hvor de skal lete.
- Ikke råd til depositum**
Uten depositum er det betydelig vanskeligere å leie privat.

Hva resulterer det i?

- Manglende økonomisk sikkerhet**
Gjør det vanskelig å klare seg i Norge uten jobb, selv i korte perioder.
- Lav sosial kapital og sikkerhetsnett**
Manglende sosiale nettverk begrenser ressursene arbeidsinnvandrere kan støtte seg på.
- Avhengighet av arbeidsgiver**
Mangel på økonomisk sikkerhet og sosiale ressurser kan gjøre arbeidsinnvandrere spesielt avhengige av arbeidsgiverne sine, og vil stå på bar bakke hvis de mister jobben
- Manglende kunnskap om det norske systemet**
Mindre kjennskap til hvilke tjenester de kan bruke seg på og ressurser de har rett på i vanskelige situasjoner.
- Lav utvikling av språkferdigheter**
Manglende utvikling av språkferdigheter gjør det vanskeligere å integrere seg i samfunnet, skaffe seg sosialt nettverk i Norge og kommunikasjon med norske institusjoner.

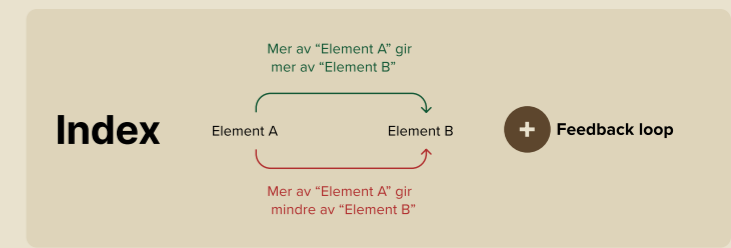
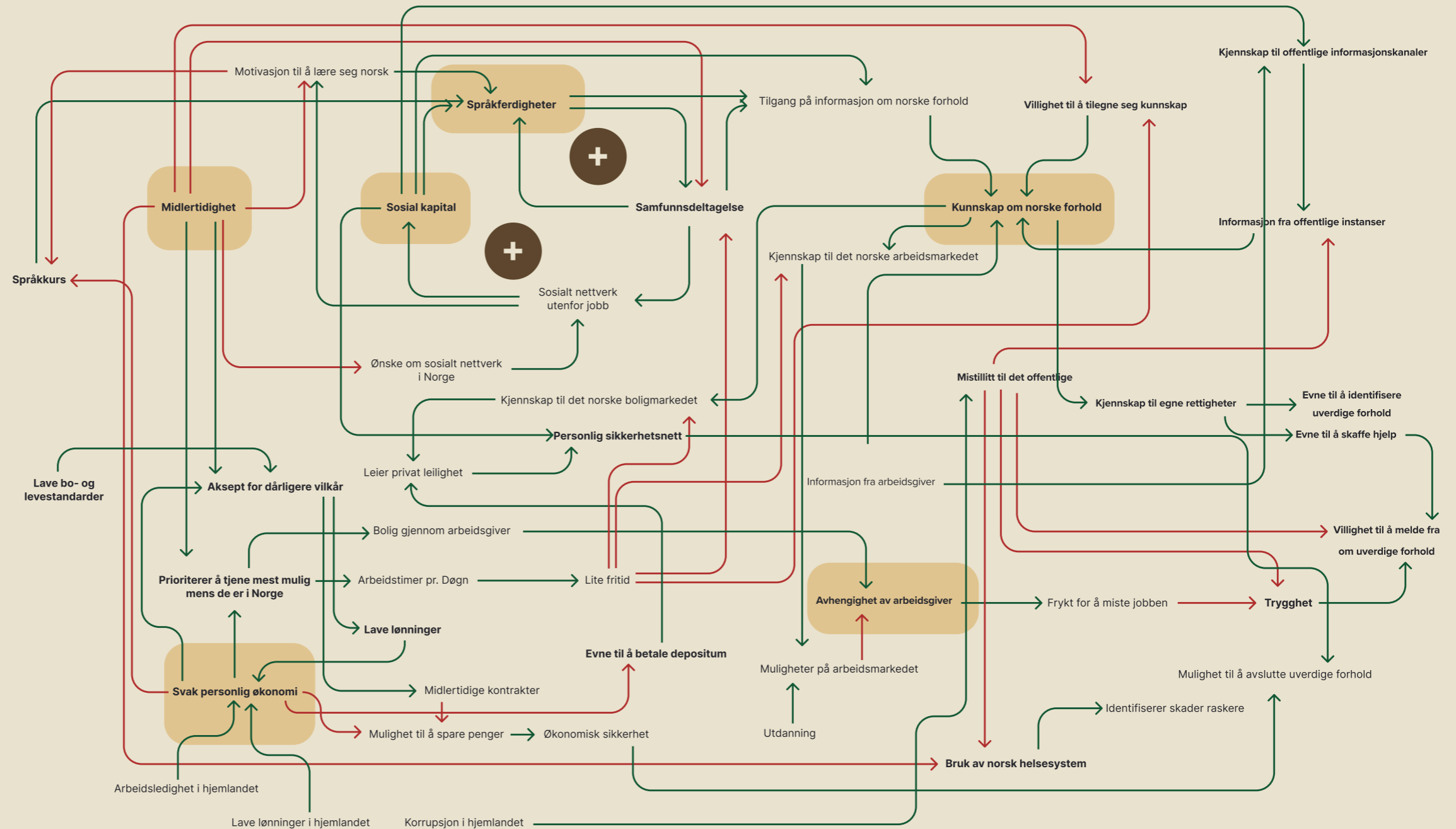
Sårbarhetsfaktorer som et system, og hvordan de påvirker hverandre

Sårbarhetsfaktorer påvirker og avhenger av hverandre, og påvirker også systemet de er en del av. Det er viktig å ikke bare se på faktorene hver for seg, men også hvordan de henger sammen og påvirker både hverandre og arbeidsinnvandreres totalsituasjon. Slik kan vi forstå hvordan arbeidsinnvandreres sårbarhet oppstår og utvikler seg. Figuren under illustrerer hvordan forskjellige faktorer og situasjoner påvirker hverandre som et system.

De mest sårbare arbeidsinnvandrerne

Visualiseringen illustrerer hvordan sårbarhetsfaktorer påvirker hverandre, hvor enkelte sårbarhetsfaktorer også skaper selvforsterkende looper. Dette påvirker hvor rustet eller lite rustet arbeidsinnvandrerne er for å unngå og håndtere uverdige bo- og arbeidsforhold. Det betyr ikke nødvendigvis at de blir utnyttet, kun at de er mindre motstandsdyktige for å unngå å bli utnyttet eller havne i uverdige forhold.

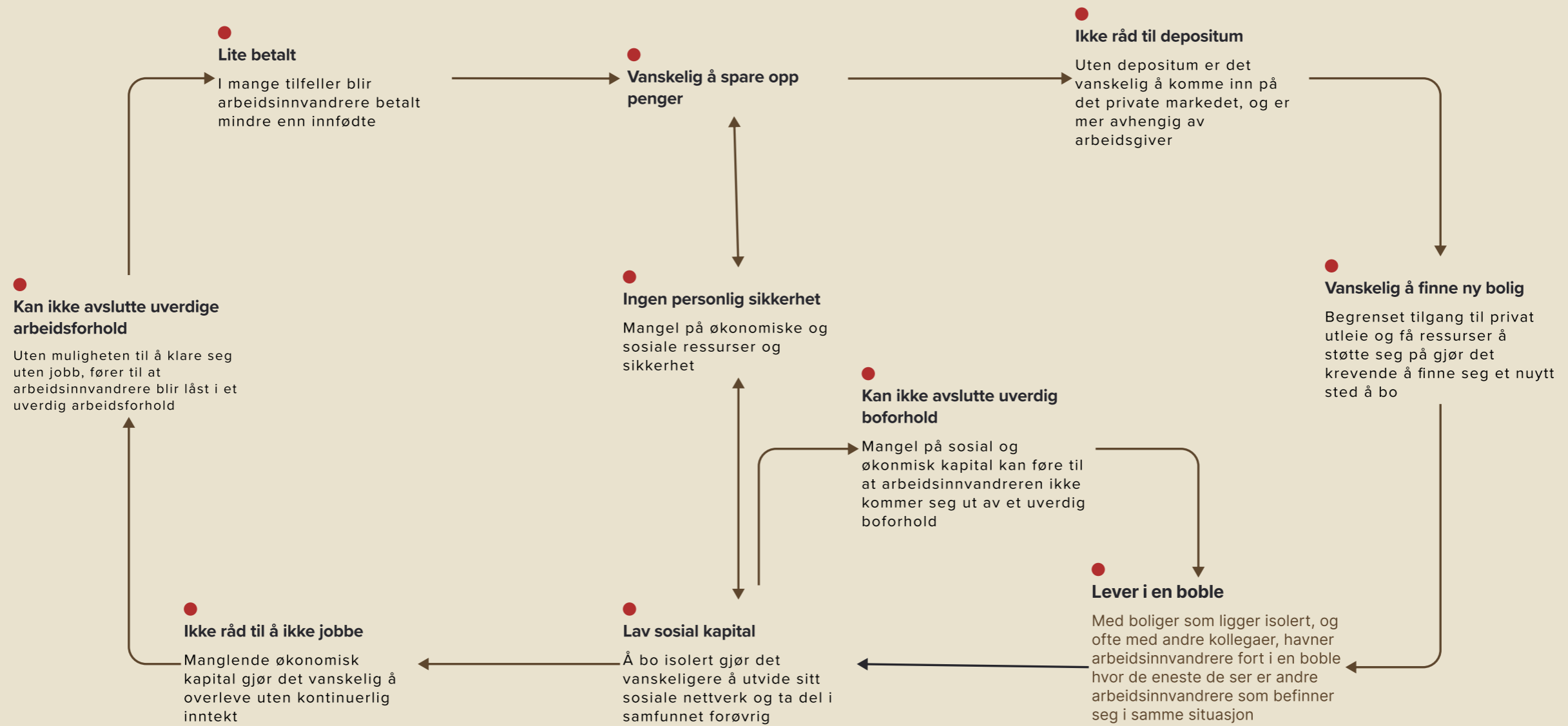
Dessverre er det noen som ender i situasjoner hvor useriøse aktører forsøker å dra nytte av sårbarheten deres, og havner i uverdige forhold eller direkte utnyttelse.

Permanent midlertidighet

Som følge av det komplekse og selvforsterkende samspillet mellom sårbarhetsfaktorene kan arbeidsinnvandrere settes i spesielt sårbare situasjoner. I ytterste konsekvens kan arbeidsinnvandreren havne i en situasjon de ikke har mulighet til å komme ut av på egenhånd. Her står spesielt kombinasjonen av manglende personlig og økonomisk

sikkerhet sentralt, da de fører til at arbeidsinnvandreren blir svært avhengig av arbeidsgiver. Denne typen situasjoner kan være svært vanskelig å komme seg ut av på egenhånd, og i kombinasjon med en isolert tilværelse med få kontaktpunkter kan en slik ond sirkel sette arbeidsinnvandrere i en "permanent sårbarhet".

[...] mennene som har helseutfordringer er enslige, og mange opplever isolasjon og ekskludering. Felles for polske mennene er at de ikke har lært språk [...] og levd ekskludert fra det norske samfunn.

Caritas, årsrapport 2019

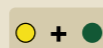
Hvis det bor 4-5, som jobber på bygg og anlegg, de må tørke mye klær inne, da blir det veldig fuktig, og man har ofte mugg og fukt-problematikk

Arbeidstilsynet

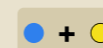
Usikre kontrakter

Et ønske om å tjene mest mulig og mangel på kunnskap om det norske systemet kan føre til at man takker ja til usikre kontrakter, hvor rettighetene til arbeidstaker ikke overholdes.

Permanent midlertidighet

Arbeidsinnvandrere kan forbli på utkanten av det norske samfunnet over mange år, som følge av en tilstedeværende oppfattelse om midlertidighet, og mangelen på integreringstiltak. Dette vil gjøre det stadig vanskeligere å integrere seg, og kan resultere i helseproblemer og eksklusjon fra samfunnet.

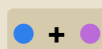
Tilbakeholding av nødvendig informasjon

Språkbarrierer og manglende sosialt nettverk kan føre til at arbeidsgiver er eneste kilden til informasjon om egne rettigheter, og da kan misinformere om arbeidsinnvandrers rettigheter

Aksept av dårlige bo- og arbeidsforhold

Flere av de som kommer til Norge med formål å legge opp penger for å forbedre livssituasjonen i hjemlandet er i noen tilfeller villige til å akseptere dårlige boforhold, farlige arbeidsforhold og dårlig kosthold.

Sykdom og skader

Manglende kunnskap om og tillitt til offentlige instanser gjør at enkelte går lenge med skader, og venter med å dra til lege til de er tilbake i hjemlandet. Dette fører til slitasjeskader som følge av lange arbeidsdager og mangel på tilstrekkelig HMS.

Vi fikk en anmeldelse for et par år siden der 4-5 arbeidere ble 10 kvadratmeter stort kott

Norsk politi

"I said I want to change job. [Landlord] kicked me out of the apartment. I had to live with friends and then bobil"

Litauisk arbeidsinnvandrere

Vanskelig å bytte jobb eller bosted

Bolig gjennom arbeidsgiver fører til spesielt stor avhengighet til arbeidsgiver. Dette gjør arbeidsinnvandreren spesielt utsatt for overgrep fra useriøse arbeidsgivere, og gjør det spesielt vanskelig å bryte forholdet, fordi en da står uten jobb og bolig.

En ekstra sårbar situasjon

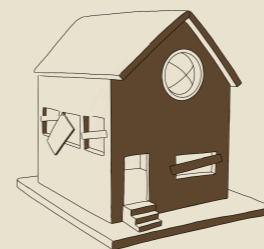
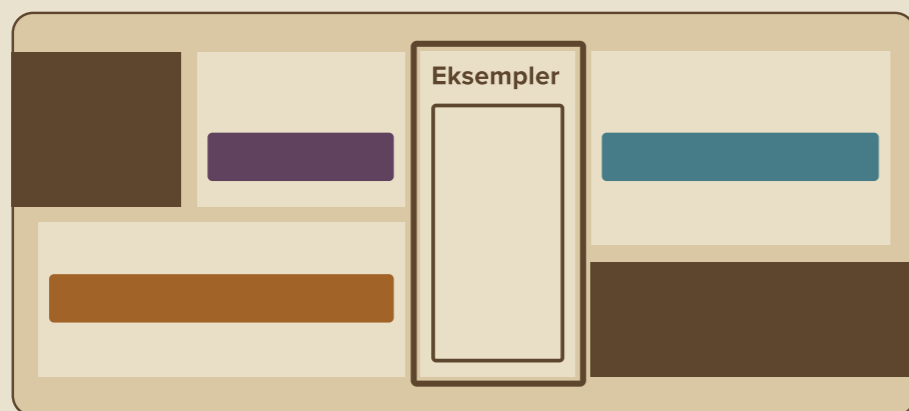
Manglende kunnskap og handlerom

Mange arbeidsinnvandrere er ikke kjent med egne rettigheter som leietager, og krav og plikter til utleier og utleiested. Som følge av dette, kombinert med et ønske om å spare penger, er de mer utsatt for å bli utnyttet av utleiere, og havne i uverdige, og ofte uforsvarlige boforhold.

4.2.3 UVERDIGE BOFORHOLD

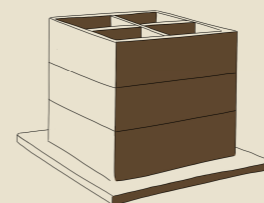
Følgende delkapittel beskriver noen konkrete eksempler som vi har fått høre om gjennom datainnsamlingen vår.

Plass på kartet

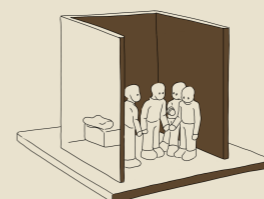
Enebolig bygd om til 13 hybler

Enebolig bygd til 13stk hybler for utenlandske arbeidere. Belastning av el-anlegget kan også føre til varmegang i sikring. Fare for at varmeovner tildekkes ifm. klestørk, som kan føre til brann. Opplegg for brannsikring kan også være mangelfull.

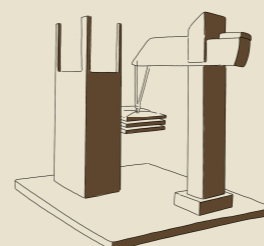
Overfylt, manglende vann og strøm

Seks soverom. 20-22 beboere. Huset hadde ikke vann i tillegg til at det var vekslende tilgang på elektrisitet

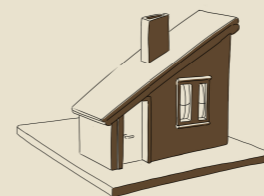
Bo på arbeidsplassen

Det har tidligere vært avdekket tilfeller av arbeidinnvandrere som har sovnet på arbeidsplassen.

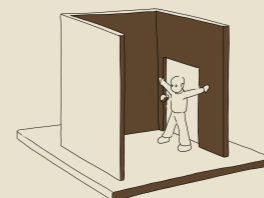
Billige og gamle hytter som bolig

Det har vært tilfeller der noen arbeidsinnvandrere har kjøpt billige og gamle hytter som de deler eller leier ut til andre arbeidsinnvandrere og dermed bor billig sammen mens de er i Norge.

Bofellesskap i et usunt miljø

Det har vært tilfeller der noen arbeidsinnvandrere har kjøpt billige og gamle hytter som de deler eller leier ut til andre arbeidsinnvandrere og dermed bor billig sammen mens de er i Norge.

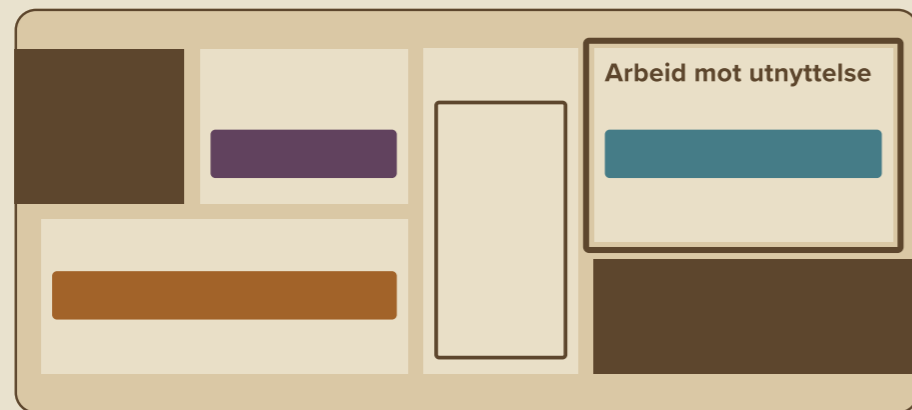

4.2.4 ARBEIDET MOT UTNYTTELSE I TRONDHEIM

Det er flere aktører som jobber aktivt mot use-risitet i byggebransjen, og enkelte med et spesielt fokus på arbeidsinnvandrere. Arbeidsinnvandrere som befinner seg i spesielt sårbare situasjoner er ofte avhengig av arbeidet disse aktørene gjør for å komme seg ut av uønskede og uverdige situasjoner.

Plass på kartet

Innhold i denne delen av kartet

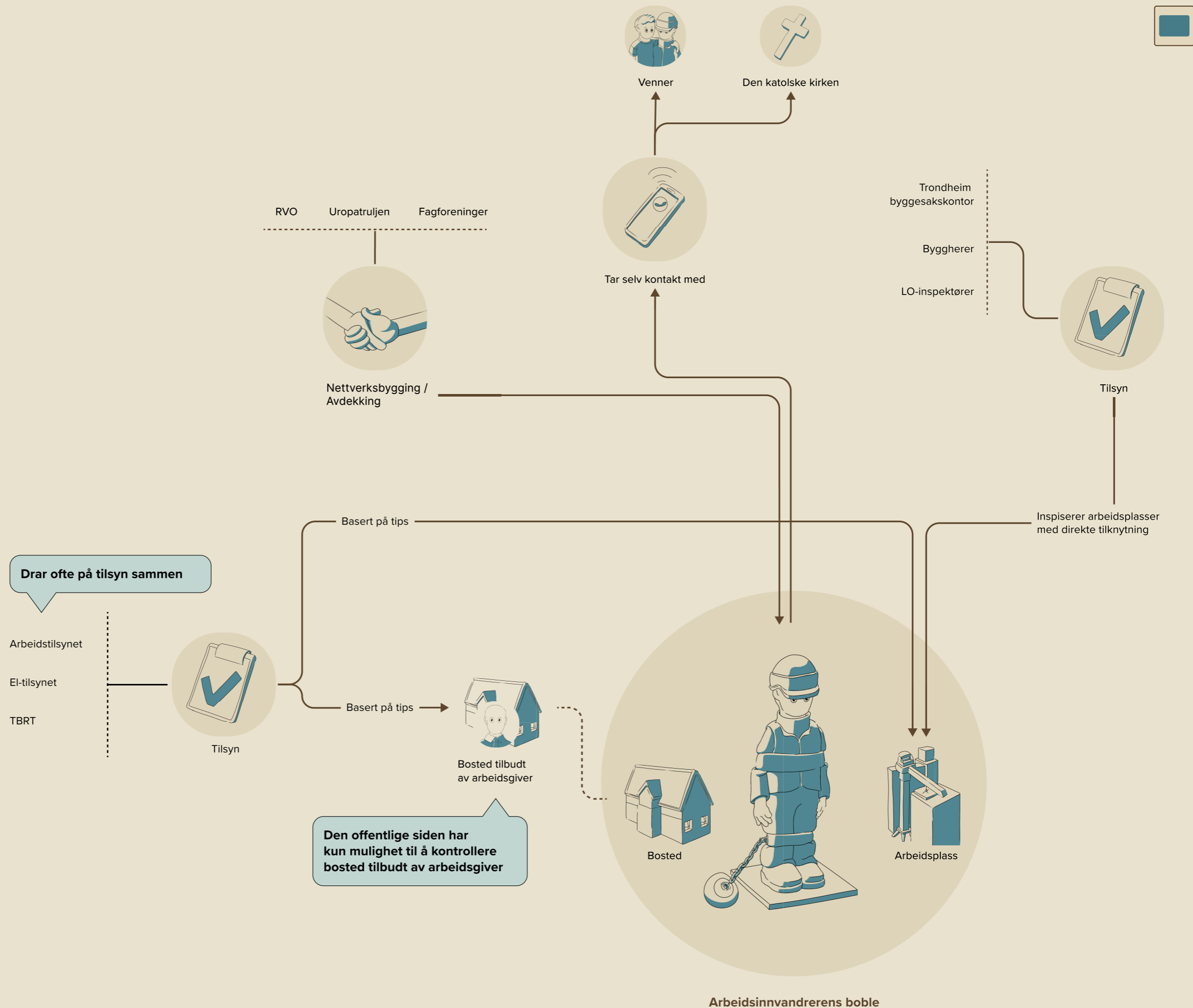

Aktørers interaksjoner med arbeidsinnvandrere

Sårbare arbeidsinnvandreres ofte avskjermede tilværelse fra det norske samfunnet gjør de avhengige av å bli fanget opp av andre personer, for å komme seg ut av uønskede situasjoner. Denne modellen beskriver hvilke aktører som driver oppsøkende og forebyggende arbeid og hvem sårbare arbeidsinnvandreres første kontaktpunkt er under vanskeligstilte situasjoner. Manglende tillit til myndighetene kan være en av grunnene til at arbeidsinnvandrere foretrekker å kontakte andre enn det offentlige apparatet først.

Et sentralt funn her er boblen arbeidsinnvandrene befinner seg i. Denne boblen gjør at de sjeldent har kontakt med samfunnet. For mange er eget sosialt nettverk og den katolske kirke de to kontaktpunktene de har utenfor arbeidsplassen. I datamaterialet har det kommet tydelig frem at det er disse to arbeidsinnvandrere tar kontakt med hvis de skulle befinne seg i uønskede situasjoner, som følge av manglende tillit til myndighetene.

Spesielt i workshoppene har også blitt uttrykt frustrasjon over manglende muligheter for å gjennomføre tilsyn på privatboliger. For å kunne gjennomføre tilsyn, må TBRT eller DLE få inn tips, hvor det uttrykkes bekymring for sikkerhet. Dette begrenser i stor grad mulighetene til å sikre at arbeidsinnvandrere har gode boforhold.

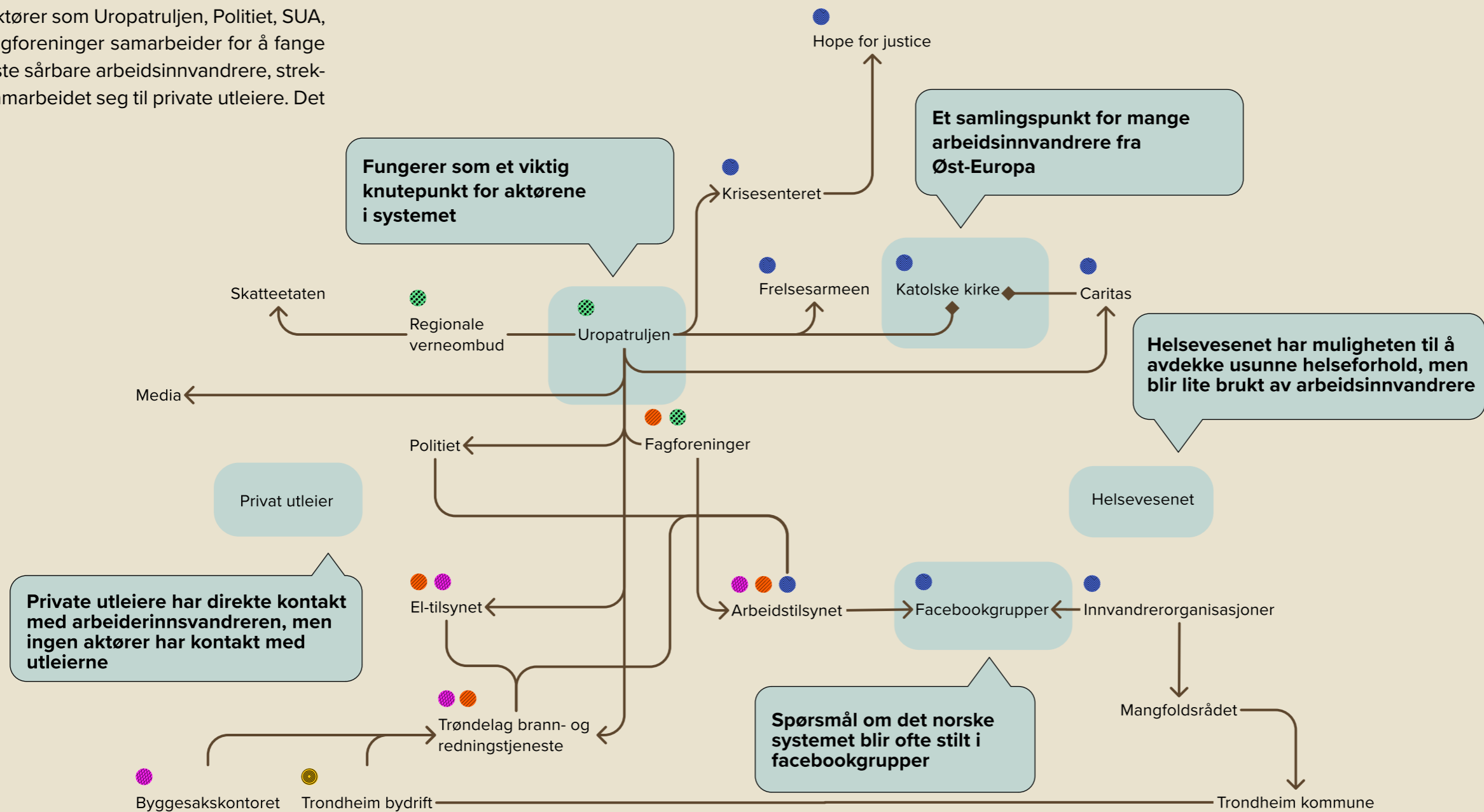

Informasjonsflyt mellom aktører

Det er varierende grad av kommunikasjon og samarbeid mellom aktørene som jobber med å fange opp sårbare arbeidsinnvandrere innenfor byggebransjen, men flere av aktørene jobber også mer generelt. Kartet under illustrerer hvem som kommuniserer med hverandre, og hvilken retning denne kommunikasjonen går. Kartet illustrerer også tiltakene de forskjellige aktørene står for i arbeidet opp mot arbeidsinnvandrere.

Et sentralt funn her er den manglende kommunikasjonen opp mot private utleiere. Mens flere sentrale aktører som Uropatruljen, Politiet, SUA, RVO og fagforeninger samarbeider for å fange opp og ruste sårbare arbeidsinnvandrere, strekker ikke samarbeidet seg til private utleiere. Det

finnes ingen initiativer rettet mot å styrke seriøse utleieres posisjon overfor arbeidsinnvandrere, og få eller ingen fora hvor utleiere kan møte de andre aktørene. Her er det viktig å notere at vi ikke kom i kontakt med større utleieselskap, noe som også har vært en utfordring i andre prosjekter relatert til ACCEPT.

Index

→◆
Innhenter innsikt fra aktør på enden av diamant

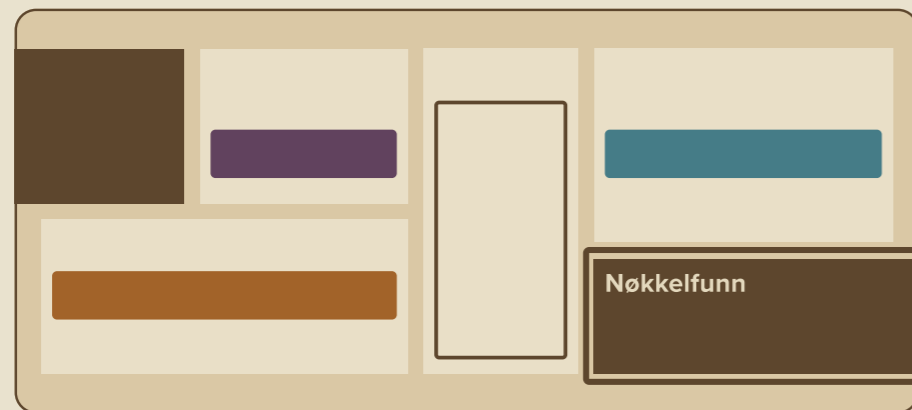
→
Tipser aktør på enden av pil

—
Kontinuerlig dialog

4.2.5 NØKKELFUNN

Vi vil videre presentere hvordan flere av funnene nevnt over sammen utgjør noen av de mest sentrale funnene i oppgaven vår.

Plass på kartet

Innhold i denne delen av kartet

1 Midlertidighet

Spesielt tanken om at oppholdet i Norge er midlertidig, har stor påvirkning på arbeidsinnvandre- res sårbarhet. Det har en direkte innvirkning på motivasjonen for å utbedre andre sårbarhetsfak- torer som språk, sosial kapital og kunnskap om norske forhold. Dette blir videre forsterket av at myndighetene møter dem som midlertidig arbe- idskraft, og har få offentlige integreringstiltak. Med midlertidighet følger det også en del faktor- er. Man jobber ofte lange dager og tiden splittes mellom arbeid og bosted. Arbeidsinnvandrere har derfor ofte lite tid til overs, og lite motivasjon for å integrere seg i et samfunn man uansett skal forlate om relativt kort tid. Hovedmotivasjon er å tjene så mye penger som mulig i løpet av den tiden man er i Norge.

En av de største pull-faktorene for å arbeidsin- nvandre til Norge er de store lønnsforskjellene sammenlignet med hjemlandet. Desperasjonen som kan oppstå på bakgrunn av en lav leve- standard og høy ledighet i hjemlandet, kom- binert med et kortsiktig perspektiv kan øke villigheten til å godta uverdige forhold (NTAES, 2021). Lave lønninger etter norsk standard kan for arbeidsinnvandrere tilsvare det dobbelte av lønninger i hjemlandet, mens det som regnes som dårlige boforhold i Norge kan tilsvare ak- septable boforhold i hjemlandet.

2 Sårbarhets- faktorer

Arbeidsinnvandreres sårbarhet er resultatet av et komplekst og sammenvevd samspill mellom flere sårbarhetsfaktorer. Blant disse har spesielt 1) fremtidsplaner, 2) språkferdigheter, 3) person- lig økonomi og 4) sosial kapital stor innvirkning

på arbeidsinnvandrernes sårbarhet. Sårbar- hetsfaktorene henger tett sammen, og påvirker hverandre i varierende grad. Dette resulterer i fem overordnede sårbarhetsfaktorer: 1) Man- glende økonomisk sikkerhet, 2) Lav sosial kap- ital og sikkerhetsnett, 3) Avhengighet av arbe- idsgiver, 4) manglende kunnskap om det norske systemet, og 5) lav utvikling av språkferdigheter. Som følge av at sårbarhetsfaktorene påvirker hverandre, også i selvforsterkende looper, kan vi anta at sårbarheten øker eksponentielt med antall sårbarhetsfaktorer arbeidsinnvandreren har, og for enkelte arbeidsinnvandrere kan dette føre til at de havner i spesielt sårbare situasjon- er.

3 Språk står sentralt

Arbeidsinnvandreres sårbarhet er et resultat av et svært komplekst system av diverse sårbar- hetsfaktorer, som påvirker hverandre i forskjellig grad. En av de mest sentrale er språk. Språk henger sammen med flere andre sentrale sår- barhetsfaktorer, og det er enighet om språks sentrale rolle i å integrere innvandrere i samfun- net (Rambøll & Randen, 2021; ha noen flere her). Mangel på språk gjør det vanskeligere å delta i samfunnet (Ibid.), og i forlengelse av det å utvide eget sosialt nettverk og skaffe seg mer sosial kapital. Mangelen på et lokalt sosialt nettverk påvirker igjen språkkunnskapene. Manglende språkferdigheter fører også til lavere forståelse for egne rettigheter og muligheter (Ibid.). Dette gjør arbeidsinnvandrere mer sårbare i møte med arbeidslivet og utleiemarkedet, da de ikke vet forskjellene på en god og dårlig kontrakt. Med manglende språk kan det også være at de ikke kan forstå innholdet i kontrakten heller, fordi den er skrevet på norsk.

4 Permanent sårbarhet

Som følge av det komplekse samspillet mellom sårbarhetsfaktorene, kan arbeidsinnvandrere havne i svært sårbare situasjoner. Sårbarhets- faktorene kan også danne selvforsterkende looper, onde sirkler, som det med tiden blir sta- dig vanskeligere å komme ut av. I ytterste kon- sekvens kan dette sette arbeidsinnvandrere i en permanent sårbarhet de ikke kan komme seg ut av på egenhånd.

5 Permanent midlertidighet

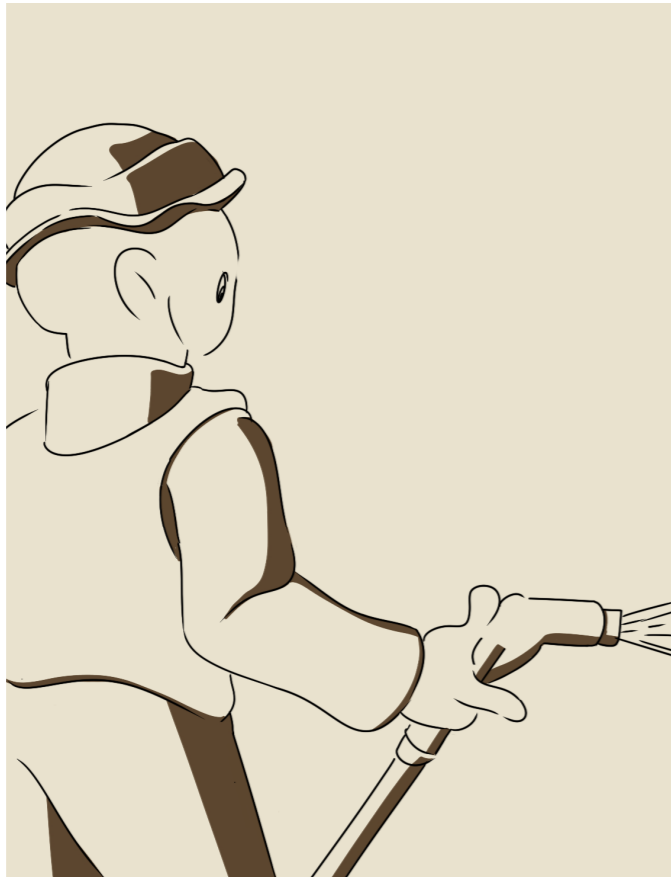
På tross av myndighetenes forventninger og ar- beidsinnvandrernes initielle intensjoner ender mange arbeidsinnvandrere med å bli i Norge over lang tid og flere slår seg ned permanent (2016, FAFO etc). Samtidig som oppholdet va- rer betydelig lenger enn først antatt, vedvarer likevel for mange tanken om at oppholdet er midlertidig, og at de på et tidspunkt skal reise tilbake til hjemlandet. For enkelte kan dette føre til at de befinner seg i en “permanent midlerti- dighet”; de har med andre ord handlingsmøn- steret til arbeidsinnvandrere som befinner seg i fase 1 over flere år i Norge. Dette medfører at de det gjelder kan befinne seg i en prekær og sårbar situasjon over lang tid. Caritas årsrapport fra 2019 illustrerer en av konsekvensene perma- nent midlertidighet kan få på lang sikt:

En gruppe som utmerker seg særlig når det kommer til helse relaterte henvendelser er polske menn. Hele 24% i denne gruppen har spørsmål knyttet til helse, og ofte dreier det seg om bekymringer over egen helsesituasjon. Vert å merke er at 17% av de polske mennene som besøker vårt senter er over 60

år, og 35% er i aldersgruppen 51-60 år. Det er andre ord en litt eldre gruppe, som dessuten Norge over lang tid. 72% har bodd i landet over 3 år. Her ser vi en tydelig sammenheng mellom alder, lang botid og helseutfordringer. 78% av mennene som har helseutfordringer er enslige, og mange opplever isolasjon og ekskludering. Felles for disse polske mennene er at de ikke har lært språk, ofte hatt fysisk og psykisk tungt arbeidsforhold, og levd ekskludert fra det norske samfunn.” (Caritas, 2019).

6 Mangel på direkte kontakt

Få tilsyn og lite kontakt med private utlei- ere Private utlei- ere har ingen tilsyn fra offentlige etater, foruten sikkerhetsrelaterte tilsyn fra TBRT og DLE. For at sikkerhetstilsyn skal kunne gjen- nomføres er de i tillegg avhengig av å tipses om forholdet. Dette gjør det utfordrende å avdekke uverdige forhold hos private utlei- ere. Samtidig som mange aktører kommuniserer med hveran- dre for å bekjempe useriøsitet og uverdige for- hold, er det få aktører som har direkte kontakt med arbeidsinnvandreren selv. En av grunnene til dette kan være arbeidsinnvandreres man- glende tillitt til myndigheter og det norske sys- temet.

5 DISKUSJON

I dette kapitlet vil vi diskutere masteroppgavens empiriske bidrag (6.1), metodologiske bidrag (6.2), inkludert etnografisk tilnærming, og etiske bidrag (6.3).

5 DISKUSJON

Gjennom masteroppgaven har vi benyttet oss av systemorientert design (SOD) og gigamapping som prosessverktøy for å håndtere de komplekse systemene som omfavner og påvirker arbeidsinnvandreres sårbarhet, og hvordan den sårbarheten er knyttet til uverdige boforhold. Som prosessverktøy gir SOD designere en verktøykasse som hjelper oss å håndtere komplekse utfordringer og systemer, hvor gigamapping står helt sentralt. Gjennom iterativ gigamapping visualiseres systemene vi undersøker gjennom en stor mengde elementer og relasjonene mellom dem.

Masteroppgaven vår har undersøkt sammenhengen mellom arbeidsinnvandreres sårbarhet og systemene rundt dem. Målet har vært å avdekke årsakene til arbeidsinnvandrernes sårbarhet, for bedre å kunne identifisere potensielle områder for innovasjon og legge grunnlaget for å skape en felles forståelse blant ACEPT sine partnere for utfordringer i forbindelse med dette. Oppgaven peker på at arbeidsinnvandreres sårbarhet for uverdige boforhold er et resultat av et komplekst system, med et sammenvevd nettverk av private og offentlige aktører og interesser. Arbeidsinnvandrernes egne forutsetninger, hvordan de møtes av det norske systemet og hvordan de som havner i uverdige situasjoner blir fanget opp, påvirker arbeidsinnvandreres sårbarhet og potensielle konsekvensene det kan få.

5.1 EMPIRISKE BIDRAG

I kapittel 1 definerte vi følgende overordnet mål for prosjektet: Å undersøke hva som gjør arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa sårbare for uverdige boforhold. Oppgaven belyser dette ved å fremheve arbeidsinnvandreres sårbarhet som et resultat av flere sammenvevde sårbarhetsfaktorer, som påvirker hverandre, og som påvirkes i møte med andre deler av systemet. Den fremhever også uverdige boforhold som en systemutfordring, hvor man er nødt til å vurdere helheten og systemet rundt, ikke kun boforholdene i seg selv.

Oppgavens første og kanskje viktigste empiriske bidrag er å bygge videre på eksisterende forskning om arbeidsinnvandreres sårbarhet (Lynnebakke et al. 2012; NTAES, 2020; Ødegård & Andersen 2021), og fremheve det sammenvevde samspillet mellom sårbarhetsfaktorer og hvordan de påvirkes av systemet rundt. Sårbarhetsfaktorene er tett sammenvevd, og påvirker hverandre i varierende grad. Vi kan derfor anta at sårbarheten øker eksponentielt med antall sårbarhetsfaktorer en arbeidsinnvandrer er utsatt for. Ved å kartlegge og illustrere samspillet mellom sårbarhetsfaktorene og hvordan de påvirker hverandre bidrar oppgaven med å legge et grunnlag for fremtidig innovasjon rettet mot å redusere arbeidsinnvandreres sårbarhet, og i forlengelse av det, bedre boforholdene deres. Kartleggingen gjør det enklere å identifisere punkter i systemet hvor potensielle intervensjoner vil ha størst effekt, samt å kartlegge potensielle konsekvenser av gitte intervensjoner.

Sårbarhetsfaktorene vi presenterer i oppgaven er resultat av arbeidsinnvandrernes forutsetninger og hvordan de utvikler seg i møte med norske forhold. Spesielt 1) fremtidsplaner, 2) språkferdigheter, 3) personlig økonomi og 4) sosial kapital er faktorer med stor innvirkning på arbeidsinnvandreres sårbarhet. Dette støtter opp under tidligere forskning hvor språkferdigheters betydning for integrering (Lynnebakke et al. 2012; NTAES, 2020; Rambøll & Randen, 2021) og fremtidsplaner (Friberg, 2012; Ødegård & Andersen 2021) fremheves som sentrale i forbindelse med arbeidsinnvandreres sårbarhet.

Norge skiller seg ut som det eneste nordiske landet som ikke tilbyr gratis norskopplæring for arbeidsinnvandrere fra EØS (Rambøll & Randen, 2021), som gjør at arbeidsinnvandrerne selv må dekke utgiftene. For mange er dette vanskelig å få til i kombinasjon med andre økonomiske forpliktelser. Gjennom samtalene våre ble det tydelig at manglende språkferdigheter i mange situasjoner fører til språkbarrierer og potensielle misforståelser. Dette ble spesielt vokalisert av aktører som arbeider med å fange opp sårbare arbeidsinnvandrere. I ytterste konsekvens kan dette også medføre fare for liv og helse på arbeidsplassen (Ødegård & Andersen, 2021). Arbeidsinnvandrere melder fra om fire ganger så mange arbeidsskader som nordmenn (Arbeidstilsynet, 2019). Manglende språk gjør det også vanskelig å delta i samfunnet og utvikle sitt sosiale nettverk, og fører til lavere forståelse av egne rettigheter (Rambøll & Randen, 2021).

Uten integreringstiltak som gratis språk- og samsunnsopplæring er det vanskelig å delta i samfunnet og skaffe seg kunnskap om norske forhold. Arbeidsinnvandrere som ikke er kjent med systemet eller egne rettigheter og muligheter godta uverdige bo- eller arbeidsrettslige forhold, uten at de er klar over at forholdet er ulovlig. Det kan også oppleves som vanskelig å tipse om uverdige forhold fordi en ikke vet hvem man skal tipse, eller opplever språkferdigheter som en barriere. Dette kan medføre at uverdige for-

hold ikke avdekkes, og arbeidsinnvandrere kan dermed bli stående fast til tross for at de ønsker å komme seg ut av situasjonen. Oppgaven fremhever derfor språk og kunnskap om norske forhold som sentrale faktorer i arbeidsinnvandreres sårbarhet for uverdige boforhold, og noe som bør adresseres i videre arbeid.

Hvordan dette skal adresseres løfter samtidig en interessant problemstilling. I oppgaven kategoriseres arbeidsinnvandrere i tre faser, med utgangspunkt i fremtidsplanene deres, og hvordan det påvirker tilnærmingen de har til oppholdet i Norge. Oppgaven illustrerer tydelig sammenhengen mellom de som befinner seg i fase 1 og 2, med et midlertidig og semi-permanent syn på eget opphold i Norge, og manglende motivasjonen for å lære seg om norske forhold. Gjennom samtalene våre med arbeidsinnvandrere og interesseorganisasjoner ble det tydelig at motivasjon, som en konsekvens av tanken om midlertidighet, er en sentral faktor i relasjon til hvor mottakelige arbeidsinnvandre er for ulike tiltak.

Som følge av dette er det viktig at videre arbeid stiller spørsmål om hvilken fase nye tiltak bør rettes mot, for å treffe mest effektivt. Vi mener arbeidsinnvandrere er mest sårbare i fase 1, da de ofte ikke forstår betydningen av å integrering. Det er også potensielle langsiktige konsekvenser av ikke å treffe arbeidsinnvandrere tidlig nok. Til tross for egne intensjoner er det mange arbeidsinnvandrere som blir i Norge over lang tid. Samtidig endrer de ikke nødvendigvis tankegang, og kan fortsette å anse oppholdet som kortsiktig selv etter mange år i Norge. De dette gjelder kan forbli på utsiden av samfunnet over lang tid, og ende opp som "permanente midlertidige", med begrensede norskferdigheter og helseproblemer (Caritas, 2019). Funnene viser også at arbeidsinnvandrere kan bli permanent sårbare, som følge av selvforsterkende sårbarhetsfaktorer og uverdige forhold, som illustrert i figur x.x, permanent sårbarhet.

Manglende integreringstiltak og antagelse om at arbeidsinnvandring er midlertidig, fasiliterer for at arbeidsinnvandrere forblir på utsiden av samfunnet eller forblir permanent sårbare. Dette gjør dem både sårbare, og vanskelige å treffe i kraft av egen motivasjon, begrenset fritid og potensielt begrenset sosialt nettverk. Vi mener fremtidige tiltak bør være proaktive og rette seg mot arbeidsinnvandrere i fase 1 og 2 for å gjøre dem mer motstandsdyktige mot utnyttelse, og unngå at de havner i permanent midlertidighet og permanent sårbarhet.

Det andre empiriske bidraget i denne masteroppgaven er at den belyser arbeidsinnvandre- res sårbarhet for uverdige boforhold som en kompleks systemutfordring. Oppgaven viser at uverdige boforhold er en konsekvens av et sammenvevd system, som strekker seg langt utover selve boligen. Ved å ta et steg tilbake og se utover de fysiske forholdene og hvorfor og hvordan de kan forbedres, har vi kunnet identifisere de mer underliggende årsakene som fører til at arbeidsinnvandrere befinner seg i uverdige boforhold. Vi har identifisert de komplekse sammenhengene som legger til rette for at arbeidsinnvandrere kan utnyttes av useriøse aktører. Vi har funnet at det ikke er én underliggende hovedårsak, men heller et samspill mellom flere undersystemer og elementer som fører til utenforskap og sårbarhet som ender i uverdige boforhold. Helt sentralt står arbeidsinnvandrernes kortsiktige fremtidsplaner, manglende kunnskap om norske forhold, lav økonomisk sikkerhet og svake språkferdigheter; som videre forsterkes av manglende offentlige tiltak rettet mot arbeidsinnvandrere fra EØS.

Med utgangspunkt i funnene våre, vil vi argumentere for at uverdige boforhold er et symptom, det synlige resultatet av et mer underliggende problem: arbeidsinnvandreres utenforskap og sårbarhet for utnyttelse. Ettersom dette er resultatet av et kompleks samspill, mener vi det ikke er nok å fokusere på å løse kun én del av systemet. Eksempelvis bygger oppgaven opp

under den sentrale rollen språk spiller for arbeidsinnvandreres sårbarhet. Oppgaven argumenterer samtidig for at gratis språkkurs ikke vil kunne løse problemet, hvis en ikke også adresserer arbeidsinnvandreres kortsiktige fremtidsplaner og lange arbeidsdager. Vi mener det er viktig at fremtidig arbeid fortsetter å tilnærme seg arbeidsinnvandreres boforhold som et komplekst og uregjerlig problem slik at fremtidige løsninger ikke forsøker å løse utfordringer i et vakuum, men ser helheten, begrensninger og ringvirkninger som følger av det komplekse systemet utfordringen er en del av.

Utfordringen kompliseres videre av det mangfoldige aktørbildet. Arbeidsinnvandrernes sårbarhet påvirkes og fanges opp av forskjellige aktører, slik oppgaven illustrerer gjennom kartleggingen av hvordan systemet i Trondheim jobber for å fange opp sårbare arbeidsinnvandrere, og kommunikasjonen mellom diverse sentrale aktører. Spesielt sterkt står her viktigheten av samarbeid mellom myndigheter og interesseorganisasjoner, ettersom arbeidsinnvandreres manglende tillit til myndigheter gjør det utfordrende å nå ut gjennom offentlige kanaler. Komplekse systemutfordringer kan ikke løses av enkeltaktører (Rittel & Webber, 1973; Roberts, 2000). Det er derfor viktig å etablere et tverrfaglig samarbeid for å redusere arbeidsinnvandreres sårbarhet for uverdige boforhold.

5.2 METODOLOGISKE BIDRAG

Videre vil vi diskutere våre metodiske bidrag til gigamapping (Sevaldson, 2011, 2018) som prosessverktøy og kommuniserende artefakt. I oppgavens mål skriver vi: Gigamappet skal fasiliteere for felles forståelse mellom fremtidige partnere i ACCEPT, og legge grunnlaget for innovasjon rettet mot å bedre arbeidsinnvandreres bosituasjon. Denne delen vil derfor også ta for seg verdien av gigamap opp mot dette målet. I tillegg vil vi diskutere vår etnografisk-inspirerte tilnærming til intervju av arbeidsinnvandrere.

Vårt første metodiske bidrag handler om bruk av gigamap som prosessverktøy. Det kan diskuteres i hvilken grad gigamaps er prosessverktøy, mer enn endelige artefakter. Mye av styrken i gigamapping ligger i dets rolle som et verktøy for “design inquiry” (Nelson & Stolermaann, 2014, s.37), med fokus på å beskrive hva et system ‘burde være’, mer enn hva det er (Wettre et al., 2019). Gigamapping er mer undersøkende enn analytisk, som en måte å forstå kompleksiteten; systemet, dets undersystemer og miljøet det befinner seg i; å skape felles forståelse av en kompleks situasjon; og å legge grunnlaget for innovasjon (Sevaldson, 2011; Wettre et al. 2019). For å oppnå dette har vi vært opptatt av at gigamappet ikke simplifiserer systemet for mye, men speiler kompleksiteten i den virkelige verden rundt arbeidsinnvandrernes sårbarhet.

Gjennom prosessen har vi sørget for å beholde denne kompleksiteten i kartet vårt. Som prosessverktøy har gigamapping gjort det mulig for oss å internalisere store mengder informasjon gjennom utviklingen av kartet, langt mer enn det er mulig gjennom å tilnærme seg som en utenforstående som ser på kartet.

Den omfattende kartleggings- og visualiseringsprosessen som inngår i gigamapping, hvor alt er relevant (Sevaldson, 2011, 2013), er med på å gjøre gigamapping til en utfordrende og tidkrevende øvelse. Systemene rundt arbeidsinnvandrere omfavner svært mange fagfelt;

økonomi, politikk, kultur, lovgivning, samfunnsvitenskap, og det har gått mye tid til å etablere hvor grensene går for hva som er relevant og ikke. Underveis i arbeidet med gigamappet har vi brukt ZIP-analyse aktivt, for å guide oss gjennom prosessen. Dette har fungert godt som en måte for oss å håndtere kompleksiteten som dukker opp i kartet, ved å identifisere områder vi trenger å utforske i mer detalj (Z-punkter), og gjennom identifisering av p-punkter eller områder hvor vi har behov for å forstå en utfordring bedre. Ved hjelp av ZIP har vi i større grad kunnet navigere oss gjennom eget kart, og eksplisitt fremheve områder vi må fokusere mer på. Dette er med på å støtte opp under ZIP-analyse som et godt verktøy for å håndtere det som fort kan bli en overveldende mengde informasjon, og er et metodologisk bidrag i vår oppgave.

En av hovedutfordringene i overgangen fra gigamap som prosessverktøy til gigamap som et kommuniserende design-artefakt, er kompleksiteten kartet oppnår i løpet av prosessen. Mangfoldet av elementer, relasjoner og undersystemer kan fort gjøre at kartet oppleves nærmest like komplekst som utfordringen det er ment å løse. Denne iboende kompleksiteten kan gjøre kartet mindre kommunikativt overfor de som ikke har tatt del i utformingen av det. Man kan derfor stille spørsmål ved gigamappets verdi som et endelig, kommunikativt produkt. For å kunne bidra med et gigamap som også kommuniserer, har vi vært opptatt av å vurdere om det endelige gigamapet en verdi som et endelig produkt, hvis det er så komplekst at det er utfordrende å tilnærme seg.

For vår oppgave har det vært spesielt viktig at det endelige produkter er kommuniserende, ettersom det legger grunnlaget for felles forståelse og innovasjon for ACCEPT og involverte aktører. Å skape en slik felles forståelse fremheves som en av hovedutfordringene i tverrfaglig samarbeid (Piirainen et al, 2009; Roberts, 2000), som vil være en sentral del av ACCEPT. Forskjellige og potensielt motstridende perspektiver, behov og etablerte sannheter kan fort føre til at forskjellige aktører prater forbi hverandre eller forsøker å tvinge sitt syn på andre. Dette kan i ytterste konsekvens føre til brudd i samarbeidet, i motsetning til konstruktiv dialog.

Felles forståelse handler ikke nødvendigvis om å komme til en enighet, men heller en forståelse for hverandres perspektiv, og en felles mental modell for hvordan systemet ser ut (Sevaldson, 2015; Wettre et al. 2019). Delt forståelse og empati for hverandres perspektiv, samt en modell av systemet, kan gjøre det enklere å identifisere de forskjellige kravene andre aktører har til løsninger, og hvordan de vil påvirke andre deler av systemet over tid. Den sammenvevde kompleksiteten til systemene rundt arbeidsinnvandrere er vanskelig å diskutere kun ved bruk av ord. Mens ord og setninger må, som følge av deres iboende natur, komme etter hverandre i en lineær rekkefølge, er systemer sammenvevd i flere retninger samtidig. Visualisering gjennom gigamapping gjør det mulig å presentere og diskutere systemene rundt arbeidsinnvandrere i et format som har de samme egenskapene som systemet (Meadows & Wright, 2008, s. 4-5).

Ved å visualisere systemet gjennom gigamapping gjør vi det mulig for aktørene å se systemet som en helhet, og de kan zoome inn og ut av forskjellige sub-systemer. På den måten får aktørene muligheten til å se flere sider av systemet de er en del av, utover sitt eget perspektiv, som kanskje har vært skjult for dem tidligere. Det er med andre ord ikke verdien gigamapping gir til å visualisere og håndtere kompleksitet som er

utfordringen, men heller hvordan man kan gjøre kartet kommunikativt, og i hvilken grad innsatsen som kreves i å gjøre det kommunikativt er verdt det. For vår del har det vært krevende å designe et kommunikativt gigamap uten å viske ut de unike fordelene gigamappet gav oss i fremstillingen av et komplekst system. Det krevde mye tid, både i utforming og testing, å sørge for at vi beholdt informasjonsrikheten, og samtidig gjør kartet tilgjengelig for utenforstående. For dette prosjektet mener vi at prosessen med å gjøre kartet kommunikativt har vært, ikke bare verdt det, men også helt nødvendig. For å legge grunnlaget for felles forståelse og innovasjon, står det sentralt at kartet er kommunikativt nok til at ACCEPT kan bruke det, og at de også kan bygge videre på det i fremtiden.

En av fordelene med å bruke et gigamap som artefakt, er at det det kan brukes direkte i videre arbeid. ACCEPT vil kunne bruke det som utgangspunkt for fremtidige gigamappingsprosesser og workshops sammen med relevante aktører. Felles forståelse og empati vil forsterkes når aktører samarbeider om å utbedre kartet, legge til informasjon og identifisere intervensjonspunkter, som igjen vil gjøre det enklere å idégenerere potensielle løsninger i fellesskap. Samtidig vil vi argumentere for at gigamapping og SODs største verdi ligger i egenskapene tilnærmingen har som prosessverktøy, som en måte for designere å håndtere en stadig mer kompleks verden, og egenskapene gigamapping har som brobygger og samskapingsverktøy. Vi tror at for de aller fleste prosjekter vil verdien ligge i det som skapes under selve gigamappingsprosessen og hvordan det kan lede til bedre og mer treffende innovasjoner og intervensjoner.

Slik tabellen (tabell 3.1) viser var det noen av intervjuobjektene vi brukte betydelig lenger tid med. I disse tilfellene brukte vi etnografi-inspirerte tilnærminger til feltarbeidet (Bernard, 2006). Vi har unngått å bruke dette begrepet i hoved-metodologien vår, ettersom vi kun fikk brukt det ved to tilfeller. Det tydeligste tilfellet var møtet med to arbeidsinnvandrere, som beskrives nærmere i kapittel 3.3.2. Under dette møtet startet vi på en kafe, men lot informantene styre hvordan resten av dagen utviklet seg. Vi endte opp på stamstedet deres, hvor vi fortsatte å intervju dem og lære om erfaringene deres som arbeidsinnvandrere i Norge. Her bygde vi på etnografiske tilnærminger til feltarbeid.

Vi tilbrakte mer enn seks timer sammen med de to arbeidsinnvandrerne, noe som ga oss muligheten til å knytte tettere bånd. Vi brukte dermed tiden til å bygge et trygt fundament som de kunne spille videre på for å snakke om vanskelige situasjoner og sensitive temaer. I tillegg til informasjon ga denne intervjuformen førstehåndserfaring og inntrykk rundt hverdagen deres i Norge. De empatiske og menneskelige sidene ved kontakten var også mer fremtredende, i motsetning til de mer tradisjonelle én times dybdeintervjuene. Dette virket som en mer egnet intervjuform for samtaler med arbeidsinnvandrere som vi ønsket skulle dele livserfaringene sine. Et bidrag her er synliggjøringen av hvordan kortere og lengre intervjusituasjoner kan kombineres.

Til tross for at etnografiskinspirerte intervju-metoder virket mest hensiktsmessig så var det utfordrende i praksis. Som nevnt i kap. 3.3.2 jobbet vi for å komme i kontakt med arbeidsinnvandrere både høsten 2021 og våren 2022. Etter forprosjektet høsten 2021, gikk vi over fra rekruttere gjennom arbeidsgiver og benytte dem som portvoktere (Ando-Arthur, 2020), en som kan sette oss i kontakt med informanter, til å bruke hjelpeorganisasjoner og innvandrersorganisasjoner. Vi brukte også vårt personlige nettverk i større grad. Dette var en tidkrevende

prosess fordi forespørslene ofte måtte gjennom flere ledd i sosiale nettverk.

Når vi kom i kontakt med et potensielt intervjuobjekt var det like utfordrende å få til et digitalt møte som et fysisk et. På grunn av uregelmessige arbeidstider og endringer i tidsplanene til arbeidsinnvandrerne ble intervjuer flyttet 2-3 ganger før vi møttes, og mange ble også avlyst med eller uten varsel. Dette gjorde det nærmest umulig å benytte seg av en etnografiskinspirert tilnærming til intervjuer flere ganger. Utfordringene med oppsett og gjennomføring av intervjuer har også gjort vår tidsplan mer uforutsigbar enn nødvendig. Vi tilpasset den ofte i håp om å få til intervjuer sent på kvelden, fordi det var som regel da de hadde tid.

I retrospekt har vi reflektert rundt hvorfor rekruttering og gjennomføring har vært så utfordrende. Som tidligere nevnt befinner mange arbeidsinnvandrere seg på utsiden av samfunnet, spesielt de som befinner seg i fase 1 og 2. De har lange og tidvis uforutsigbare arbeidsdager og får lite personlig gevinst i å stille opp i intervjuer med oss. Vi kan også anta at det stor sannsynlighet at vi ikke har klart å komme i kontakt med de mest sårbare arbeidsinnvandrerne. Dette kan være av flere grunner: manglende tillit til at innholdet forblir konfidensielt, frykt for konsekvenser fra arbeidsgiver eller at de mest sårbare ikke er i en situasjon hvor de har mulighet til å prate med oss. De er ofte del av en gruppe med lav sosial kapital og med begrenset nettverk og tilknytning til personer utenfor sin egen gruppe. Dette har med stor sannsynlighet også begrenset sannsynligheten for at portvokterne når ut til dem.

Dette støttes også opp av karakteristikene ved arbeidsinnvandrerne vi fikk intervjuet: seks av åtte hadde relativt høy sosial kapital, samtlige hadde gode boforhold, og hadde oppholdt seg i Norge over tre år. De to mest sårbare arbeidsinnvandrere vi snakket med hadde derimot lav sosial kapital, i tillegg til at de aktivt unngikk å omgå andre fra samme land. De hadde dermed lav grad av både bonding-kapital og bridging-kapital (Halpern, 2005). I tillegg til de åtte vi fikk gjennomført intervjuer med, var vi også i kontakt med ti andre. Av disse avtalt vi tid med seks stykker, som senere ble avlyst eller hvor kontakten ble kuttet. Utfordringene med å få gjennomført intervjuer selv etter at vi opprettet kontakt, kan også trekkes tilbake til sårbarhetsfaktorene, og spesifikt mangelen på fritid og lange arbeidsdager med mål om tjene mest mulig penger under oppholdet i Norge.

I vår erfaring gir etnografiskinspirerte intervjuer økt verdi sammenlignet med mer tradisjonelle intervjuformer. Spesielt når man ønsker å forstå hverdagen til sårbare grupper. Samtidig kan det også være en svært tidkrevende prosess, som også krever fysisk tilstedeværelse. Vi skulle definitivt ønske at vi hadde fått til flere etnografiskinspirerte intervjuer, men anser det samtidig ikke som en direkte svakhet i oppgaven. Til tross for den økte verdien denne typen intervju gir, er det også svært effektivt med narrative og semistrukturerte intervjuer. Vi anser derfor de etnografiskinspirerte intervjuene mer som en bonus, som har gitt oss mye ekstra innsikt vi ikke ville fått ellers. Det er også verdt å nevne at denne typen intervjuer også kan medføre flere etiske utfordringer (se Simonsen & Koksvik, 2020) man vanligvis ikke møter på i et én-times intervju.

5.3 ETISKE BIDRAG

Et sentralt etisk bidrag i denne masteroppgaven handler om retten til å si nei til å være med på forskning (NESH, 2021). I forlengelse av utfordringen med å komme i kontakt med sårbare arbeidsinnvandrere, er det også relevant å reflektere over i hvilken grad, hvordan, og når, det er etisk forsvarlig å intervju personer som befinner seg i sårbare situasjoner. I enkelte tilfeller er det ikke nødvendigvis forsvarlig å inkludere sårbare grupper i forskning, når en ser det opp mot hva informantene får igjen for å delta i prosjektet. I vårt tilfelle har dette vært et forprosjekt for et større forskningsprosjekt, ACCEPT, som vil gå over flere år. Den personlige gevinsten for informantene ved å delta vil derfor være liten, og mest sannsynlig ikke forsvarlig for å inkludere dem i forskningen.

Dette var betraktninger vi ikke hadde gjort i forkant av prosjektet, men som ble relevante etter det etnografisk-inspirerte intervjuet med to arbeidsinnvandrere. Dette er beskrevet i kapittel 3.2, hvor vi fulgte dem utover ettermiddagen. Vi har i ettertid reflektert over de etiske sidene ved valget om å intervju informanter påvirket av alkohol. Som nevnt tidligere har det vært viktig for oss å møte arbeidsinnvandrerne på deres premisser, for å bygge tillit. Den etnografisk-inspirerte tilnærmingen til intervjuet mener vi var viktig for å kunne fortsette samtalen, da vi oppfattet at alternativet var å avslutte intervjuet da vi ankom stamstedet også kunne fremstått som et tillitsbrudd når de ønsker å invitere oss med. Dette var derfor en måte for oss å kunne følge dem gjennom ettermiddagen på deres premisser.

Vi har valgt å bruke informasjonen for å utdype situasjonsforståelsen vår for arbeidsinnvandrere i Norge. Samtidig har det de fortalte også har vært en del av en offentlig rettssak og har blitt bekreftet av en tredjepart. Vi har derfor ikke fått sensitiv informasjon som ikke allerede var kjent (NESH, 2021).

I tillegg til informasjon om tidligere forhold, viste

det seg også at en av informantene befant seg i det vi kan beskrive som et uverdigg boforhold gjennom arbeidsgiver. I etterkant diskuterte vi også i hvilken grad vi burde ta forholdene som ble beskrevet videre, og melde fra til relevante instanser. I dette tilfellet endte vi med å ikke ta dette videre, da dette var informasjon som var blitt fortalt til oss i fortrolighet som del av et forskningsprosjekt.

For å oppsummere, kommer det også flere etiske problemstillinger frem som et resultat av prosjektet. I vårt tilfelle var ikke disse problemstillinger vi hadde sett for oss at ville komme da vi startet arbeidet med masteroppgaven. Gjennom studieløpet har brukergruppene vi har jobbet mot ofte vært lite utfordrende, og dette var derfor ukjente problemstillinger for oss innledningsvis. Vi anbefaler fremtidige designere, og arbeid med sårbare grupper generelt, å reflektere over potensielle etiske utfordringer tidlig i prosessen, og i hvilken grad den sårbare gruppen bør involveres. På den måten kan man unngå å befinne seg i vanskelige situasjoner, og måtte iverksette tiltak for å unngå etisk utfordrende situasjoner (NESH, 2021).

I etterkant av intervjuene spurte vi om informantene kunne sette oss i kontakt med andre andre arbeidsinnvandrere, men mangel på sosiale nettverk eller en motvilje for å gjøre henviser bekjente til oss, eller begrensninger som følge av språkbarrierer hos informantenes bekjente gjorde at dette dessverre ikke ledet noen vei.

Utfordringene med å komme i kontakt med arbeidsinnvandrere gjorde at mye av datainnsamlingen foregikk gjennom representanter for arbeidsinnvandrere. Personer eller organisasjoner med intim kjennskap til målgruppens hverdag, som kunne gi oss andrehåndserfaringer; Caritas, Uropatruljen, interesseorganisasjoner. Dette har vært svært verdifullt, og gjort at vi har hatt et mer detaljert bilde av arbeidsinnvandreres situasjon.

For vår del har dette vært første gangen vi har jobbet opp mot sårbare grupper, og har gjennom prosjektet erfart mye vi ikke hadde kjennskap til fra før. Basert på våre erfaringer, vil vi anbefale fremtidige designere som ønsker å jobbe opp mot sårbare grupper, å sette av god tid innledningsvis til å aktivt jobbe med å komme i kontakt med portvoktere og representanter for den sårbare gruppen. Som inngang til målgruppen anbefaler vi å fokusere på hjelpeorganisasjoner og innvandrersorganisasjoner og personlig nettverk. Det er likevel viktig å være innstilt på at det kan være svært utfordrende å komme i kontakt med sårbare grupper.

6 KONKLUSJON

I dette kapitlet vil vi beskrive redegjøre for konklusjonen og veien videre

6 KONKLUSJON

Prosjektet har vist at forutsetningene arbeidsinnvandrere har i møte med det norske systemet, er avgjørende for hvor sårbare de er for utnyttelse. Arbeidsflyten i EUs interne marked er ikke like flytende og midlertidig som først antatt, og det er flere av de som kommer som midlertidig arbeidskraft, som etter noen år slår seg ned i Norge på permanent basis (Ødegård & Andersen, 2021; Østberg, 2016; Liquid Migration). Vi mener at det bør tas mer hensyn til arbeidsinnvandreres forutsetninger for å unngå prekære og sårbare situasjoner, og at antagelsen om at arbeidsinnvandrere innenfor EØS er ressurssterke nok og midlertidige nok til å klare seg på egenhånd, er utdatert.

Ved å se på arbeidsinnvandrere som potensielle medborgere, og ikke som midlertidig arbeidskraft, mener vi man kan unngå at arbeidsinnvandrere lever isolert fra resten av samfunnet. Ved å legge til rette for at arbeidsinnvandrere kan ta del i samfunnet, vil man også redusere muligheten for at permanente midlertidige arbeidsinnvandrere ender opp med dårlig helse, uten norskferdigheter og med manglende kulturell forståelse, isolert og ekskludert fra samfunnet, i prekære og sårbare situasjon.

Norges økende behov for arbeidskraft innen sekundærnæringer som bygg- og anleggsbransjen har siden 2007 etter alle solemerker blitt dekket av utenlandsk arbeidskraft. Det er ingen grunn til å tro at vi skal klare å dekke fremtidens behov på egenhånd. Vi trenger arbeidsinnvandrere. Likevel er forskjellene mellom øst og vest ikke det de var i 2007, og for at det skal forbli attraktivt å arbeidsinnvandre til Norge, er det viktig å sikre gode arbeids- og boforhold for de som kommer.

Ved å legge til rette for at arbeidsinnvandrere som kommer til Norge kan bli mindre sårbare i møte med norske forhold, kan Norge forbli attraktivt som arbeidssted. Som gigamappet il-

lustrerer er sårbarheten likevel et element i det komplekse systemet som er arbeidsinnvandreres situasjon. Det medfører at man må ta tak i flere deler av systemet, for å kunne motvirke de uverdige boforholdene arbeidsinnvandrere utsettes for, og sørge for at Norge forblir attraktivt også i fremtiden.

Prosjektet har resultert i et gigamap som illustrerer sammenhenger og relasjoner mellom de forskjellige delene av systemet. Ved å anvende systemorientert design har vi kunnet kartlegge de sammenvevde systemene arbeidsinnvandreres sårbarhet består av, og hvordan de påvirker hverandre. Ved å presentere funnene som et gigamap kan ACCEPT bruke det til å skape en felles forståelse mellom relevante aktører, ved at de får sett hvordan deres del av systemet er sammenvevd med helheten.

Å skape felles forståelse på tvers av fag og organisasjoner er en av de største utfordringene i møte med komplekse og uregjerlige problemer (Roberts, 2000). Ved å diskutere systemet rundt arbeidsinnvandrere, ikke bare med ord, men i et format hvor en kan se både helheten og delene samtidig, vil det være betydelig enklere å identifisere intervensjonspunkter og utfordringer (Birger, 2011; Meadows & Wright, 2008).

Til tross for at også det endelige gigamappet er svært komplekst, har vi brukt mye tid på å designe det slik at det kan guide leseren gjennom kartet, uten at vi er nødt til å presentere det for dem. Det vil fortsatt være krevende å sette seg inn i systemet ettersom systemets iboende kompleksitet krever at man bruker tid på å forstå det. Det er ikke designet for øyeblikkelig forståelse, men som et grunnlag for felles forståelse og en videre gigamappingsprosess. Dersom lesere av denne oppgaven ønsker å fordype seg ytterligere i de ulike delene av gigamappet, kan det leses og zoomes inn på de ulike delene i vedlegget.

6.1 VEIEN VIDERE

Dette prosjektet har resultert i et kommunikativt gigamap som illustrerer årsakene til arbeidsinnvandreres sårbarhet, og hvordan dette henger sammen med uverdige boforhold. De komplekse systemene som omfavner arbeidsinnvandrere og uverdige boforhold kan ikke løses i isolasjon, eller av enkeltaktører, men krever et tverrfaglig samarbeid. Gigamappet legger grunnlaget for å skape en felles forståelse mellom et komplekst aktørbilde, og gir ACCEPT et solid grunnlag for videre arbeid med å designe løsninger for å bedre arbeidsinnvandreres bosituasjon.

Selv om prosjektet er rettet mot uverdige boforhold, omhandler majoriteten av gigamappet arbeidsinnvandreres sårbarhet mer generelt. Den sårbarheten gjelder også for uverdige arbeidsforhold. Vi har valgt å fokusere arbeidet spesifikt på arbeidsinnvandreres sårbarhet, og ikke på årsakene til hvorfor arbeidsinnvandrere utnyttes. Videre arbeid bør derfor jobbe med å kartlegge næringslivet og mekanismene som ligger til grunn for at useriøse aktører kan utnytte arbeidsinnvandrere i et slikt omfang som vi har fått innblikk i.

Til tross for at vi i oppgaven har fokusert på ar-

beidslivet i Trondheim, mener vi oppgaven likevel har en overførbarhet til andre deler av landet. Arbeidsinnvandreres sårbarhet er basert på menneskelige faktorer, og hvordan de møtes av myndighetene generelt. Det vil være variasjoner fra sted til sted, men vi mener det er en klar overføringsverdi utover Trondheim. I forlengelse av det mener vi funnene våre også vil kunne brukes innenfor andre bransjer preget av arbeidsinnvandring fra Øst-Europa. Det vil nok være bransjeforskjeller, eksempelvis avhengigheten av arbeidsgiver, men vi tror gigamappet også vil kunne ha verdi i andre bransjer, om ikke annet så som en modell for hvordan tilsvarende kartlegginger kan gjennomføres.

For ACCEPT sin del vil kartet kunne brukes aktivt videre i prosjektet, for å skape felles forståelse i forkant av videre arbeid og ideasjon. Vi anbefaler også at de fortsetter å anvende systemorientert design, og bruker gigamappet som utgangspunkt for videre gigamapping.

REFERANSER

A-krim Senteret i Oslo. (2020). ARBEIDSLIVSKRIMINALITET I BYGG- OG ANLEGGSTRANSJEN I OSLO OG VIKEN. https://arbeidstilsynet.no/globalassets/generertepdf/akrim_byggrapport.pdf

Aldridge, S., Halpern, D., & Fitzpatrick, S. (2002). Social Capital: A Discussion Paper, Performance and Innovation Unit, London. Retrieved on the, 9.

Andoh-Arthur, J. (2020). Gatekeepers in qualitative research. SAGE Publications Limited.

Arbeidstilsynet. (2018). Helseproblemer og ulykker i bygg og anlegg (KOMPASS Tema nr. 2 – 2018). Arbeidstilsynet. <https://www.arbeidstilsynet.no/globalassets/om-oss/forskning-og-rapporter/kompass-tema-rapporter/2018/kompass-tema-nr-2-2018-Helseproblemer-og-ulykker-i-bygge--og-anleggsbransjen.pdf>

Bagnoli, A. (2009). Beyond the standard interview: The use of graphic elicitation and arts-based methods. *Qualitative research*, 9(5), 547-570.

Bailey, M., Chatzakis, E., Spencer, N., Lampitt Adey, K., Sterling, N., & Smith, N. (2019). A design-led approach to transforming wicked problems to design situations and opportunities. *Journal of Design Business and Society*, Volume 5(Issue 1), 95–127.

Baxter, K., Courage, C., & Caine, K. (2015). *Understanding your users: a practical guide to user research methods*. Morgan Kaufmann.

Benyon, D. (2014). *Designing interactive systems: A comprehensive guide to HCI, UX and interaction design*.

Berge, C., Andreassen, L., & Køber, T. (2022). Den endeløse arbeidskraften. SSB. Retrieved 28.04.2022 from <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/den-grenselose-arbe>

idskraften

Bernard, H. R. (2006). *Research methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative approaches*, 424.

British Design Council, (2021). *Beyond Net Zero: A systematic design approach*. British Design Council. <https://www.designcouncil.org.uk/sites/default/files/asset/document/Beyond%20Net%20Zero%20-%20A%20Systemic%20Design%20Approach.pdf>

Blaasvær, L., & Sevaldson, B. (2019). Systems-oriented design as a democratic process design. Bygnes, S., & Erdal, M. B. (2017). Liquid migration, grounded lives: considerations about future mobility and settlement among Polish and Spanish migrants in Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 102-118.

Caritas. (2019). Årsrapport 2019. <https://www.caritas.no/arsrapporter/>

Capra, F. (1996). *The web of life : a new synthesis of mind and matter* (pp. XV, 320). Harper Collins Publishers.

Cohen, N., & Arieli, T. (2011). Field research in conflict environments: Methodological challenges and snowball sampling. *Journal of peace research*, 48(4), 423-435.

Crilly, N., Blackwell, A. F., & Clarkson, P. J. (2006). *Graphic elicitation: using research diagrams as interview stimuli*. *Qualitative research*, 6(3), 341-366.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, D. (2014). *Veileder til helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse i kommunen*. <https://www.dsbinform.no/DSBno/2014/Tema/veiledertilhelhetligrisikoog-saarbarhetsanalyse-i-kommunen/?page=2>

- Dustmann, C., Glitz, A., & Vogel, T. (2010). Employment, wages, and the economic cycle: Differences between immigrants and natives. *European Economic Review*, 54(1), 1-17.
- Eggen, F. W., & Gyene, M. (2020). Omfang og konsekvenser av sosial dumping (Rapport nr. 1-2020). S. a. AS.
- Fasani, F., Mazza, J., A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, EUR 30225 EN, ISBN 978-92-76-18958-9, doi:10.2760/316665, JRC120730.
- Friberg, J. H. (2012). The 'Guest-Worker Syndrome' Revisited? *Nordic Journal of Migration Research*, 2(4), 316.
- Friberg, J. H. (2015). Fri bevegelse, økt fleksibilitet og den norske velferdsstaten. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(3), 179-197.
- Friberg, J. H. (2016). The rise and implications of temporary staffing as a migration industry in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*, 6(2), 81.
- Friberg, J. H., Dølvik, J. E., & Eldring, L. (2013). Arbeidsmigrasjon til Norge fra Øst-og Sentral-Europa. Temanotat, Norges forskningsråd.
- Friberg, J. H., & Eldring, L. (2011). Polonia i Oslo 2010. Mobilitet, arbeid og levekår blant polakker i hovedstaden. *Fafo-rapport 2011*, 27.
- Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry* (Vol. 9). John Wiley & Sons.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82.
- Gulliksen R. S., Rognes K., Gansmo M. D., Saksæther B., Hestenes E., Torgersen C., Flekke A., Bustø M. & Slettemoen A. I. (2014) Situasjonsbeskrivelse av arbeidskriminalitet, tilgjengelig fra: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/vedlegg_2797.
- Halogen. (2022). Systemisk design. Retrieved 26.05 from <https://halogen.no/tjenester/systems-oriented-design>
- Halpern, D. (2005). *Social capital*. Polity.
- Hasås, T. (2021). Norge i svart, hvitt og grått. *Arbeidslivskriminalitet i Norge* (1. ed.). Gyldendal.
- Integreringsloven. (2020). Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (LOV-2020-11-06-127). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-06-127>
- Kolko, J. (2010). Sensemaking and framing: A theoretical reflection on perspective in design synthesis.
- Landsforening, B. (2019). https://www.bnl.no/siteassets/bilder/bilder-til-spesielle-saker/rapport_bnl_hmskort_2019.pdf. https://www.bnl.no/siteassets/bilder/bilder-til-spesielle-saker/rapport_bnl_hmskort_2019.pdf
- Larring, K. B., & Stjernø, S. (2010). Sosial kapital blant marginaliserte.
- Lynnebakke, B., Søholt, S., Ødegård, A. M., & Eldring, L. (2012). Møte mellom internasjonalt arbeidsmarked og nasjonalt boligmarked.
- Meadows, D. H. (2008). *Thinking in systems: A primer*. chelsea green publishing.
- NAV. (2021). NAVs omverdensanalyse 2021. A.-o. velferdsdirektoratet.
- Nelson, H. G., & Stolterman, E. (2014). *The design way: Intentional change in an unpredictable world*. MIT press.
- NESH. (2021). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora. Retrieved 01.22 from <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Nissani, M. (1997). Ten cheers for interdisciplinarity: The case for interdisciplinary knowledge and research. *The social science journal*, 34(2), 201-216.
- NTAES. (2020). Arbeidslivskriminalitet. Situasjonsbeskrivelse 2020. N. t. a.-o. e. (NTAES).
- NTNU. (2022). Retningslinje for behandling av personopplysninger. Retrieved 04.06 from <https://i.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/Retningslinje+for+behandling+av+personopplysninger>
- Ødegård, A. M. (2012). Stor arbeidsinnvandring etter EU-utvidelsen. Retrieved 25.05 from <https://www.arbeidslivet.no/Arbeid1/Arbeidsinnvandring/Stor-arbeidsinnvandring-etter-EU-utvidelsen/>
- Ødegård, A. M., & Andersen, R. (2020). Norsk kompetanse blant arbeidstakere født i utlandet. *FAFO rapport*, 10.
- Ødegård, A. M., & Andersen, R. K. (2021). Arbeids-og levekår for bosatte arbeidsinnvandrere fra Polen og Litauen.
- Øktner, L. N. (2011). Sosial dumping. <https://www.okokrim.no/sosial-dumping.416826.no.html>
- Østby, L. (2016). Innvandrernes demografi. Stadig mest innvandring fra Polen. *Samfunnsspeilet*. 1/2016. <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/stadig-mest-innvandring-fra-polen>.
- Pernice, K. (2018). Affinity Diagramming for Collaboratively Sorting UX Findings and Design Ideas. <https://www.nngroup.com/articles/affinity-diagram/>
- Piirainen, K., Kolfschoten, G., & Lukosch, S. (2009). Unraveling challenges in collaborative design: a literature study. *International Conference on Collaboration and Technology*, Prosser, J., & Loxley, A. (2008). Introducing visual methods.
- Rambøll, & Randen. (2021). Kartlegging av tilbud om språkopplæring og språktrening for voksne innvandrere i Norge og øvrige nordiske land. Rambøll. <https://no.ramboll.com/-/media/files/rno/rmc/kartlegging-av-tilbud-om-sprkopplring-og-sprktilbud-til-voksne-innvandrereramboll-management-consulti.pdf?la=no>
- Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169.
- Roberts, N. (2000). Wicked problems and network approaches to resolution. *International public management review*, 1(1), 1-19.
- Røhnebæk, M., & Bjerck, M. (2021). Enabling and Constraining Conditions for Co-production with Vulnerable Users: A Case Study of Refugee Services. *International Journal of Public Administration*, 44(9), 741-752. <https://doi.org/10.1080/01900692.2021.1908355>
- Rønning, F. (2018, 09.11). Ingen er stilt til ansvar – ti år etter at sju polske bygningsarbeidere omkom i en brann i Drammen. *Fri Fagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/magasinet-for-fagorganiserte/ingen-er-stilt-til-ansvar--ti-ar-etter-at-sju-polske-bygningsarbeidere-omkom-i-en-brann-i-drammen-6.183.589326.55aae29ee4>

Sanders, E. B.-N., & Stappers, P. J. (2014). Probes, toolkits and prototypes: three approaches to making in codesigning. *CoDesign*, 10(1), 5-14.

Serrat, O. (2017). Bridging organizational silos. In *Knowledge solutions* (pp. 711-716). Springer.

Sevaldson, B. (2008). Rich design research space. *FormAkademisk-forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 1(1).

Sevaldson, B. (2010). Discussions & movements in design research. *FormAkademisk-forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 3(1).

Sevaldson, B. (2011). GIGA-Mapping: Visualisation for complexity and systems thinking in design. *Nordes*(4).

Sevaldson, B. (2013). Systems Oriented Design: The emergence and development of a design-erly approach to address complexity. *DRS//CUMULUS*, 14-17.

Sevaldson, B. (2018). Visualizing complex design: The evolution of gigamaps. In *Systemic Design* (pp. 243-269). Springer.

Simonsen, J. K., & Koksvik, G. H. (2020). For fell-esskapets beste: Moralske forpliktelser, innblanding og etiske dilemmaer på feltarbeid. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 31(3), 213-235. <https://doi.org/doi:10.18261/issn.1504-2898-2020-03-06>

Slavin, K. (2016). Design as Participation. <https://jods.mitpress.mit.edu/pub/design-as-participation/release/1>

SSB. (2021). Fakta om innvandring. SSB. Retrieved 11.02.22 from <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

SSB. (2022a). Befolkning. <https://www.ssb.no/statbank/table/11327>

SSB. (2022b). Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert. <https://www.ssb.no/statbank/table/09837>

Stahl, N. A.,

& King, J. R. (2020). Expanding approaches for research: Understanding and using trustworthiness in qualitative research. *Journal of Developmental Education*, 44(1), 26-29.

St.Meld.Nr. 2 (2005–2006). Revidert nasjonalbudsjett 2006. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/st-meld-nr-2-2005-2006-/id136369/>

Tjora, A. (2021). Kvalitative forskningsmetoder i praksis.

UN. (2009). The Right to Adequate Housing. <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Right%20to%20adequate%20housing.pdf>

Wettre, A., Sevaldson, B., & Dudani, P. (2019). Bridging silos: A new workshop method for bridging silos.

